

Císařské fialky

ROMÁNOVÁ PENTALOGIE - SVAZEK DRUHÝ

V L A D I M Í R
N E F F

CÍSAŘSKÉ FIALKY

Císařské fialky

ROMÁNOVÁ PENTALOGIE - SVAZEK DRUHÝ

V L A D I M Í R
N E F F

Vydalo nakladatelství BB/art s.r.o. v roce 2015
Bořivojova 75, Praha 3
Copyright © Vladimír Neff – dědicové c/o DILIA, 1957
All rights reserved.

Jazyková korektura: Jan Řehoř
Grafická úprava obálky © 2010 Jan Matoška
Ilustrace na obálce: Luděk Marold (*Vaječný trh v Praze*, 1888)

První elektronické vydání v českém jazyce

ISBN 978-80-7507-313-6

ČÁST PRVNÍ

Krásky bez věna

KAPITOLA PRVNÍ

Přeslice

I

Maminka, ač věnem chudá a zjevem pravšední, neprožila za svých dívčích let to, co budoucnost zchystala pro obě její dcery, starší Hanu a mladší Bětuši, nepoznala ono ponižující čekání na ženicha, které Hanu bezmála připravilo o život. Dcera krupaře z Mladé Boleslavi, řádného měšťana, čehož dokladem je listina z roku 1779, kterou otec jeho byl propuštěn z poddanství, vyrůstala z dětských ťapáček, učíc se vařit i šít, prát a žehlit, uklízet a mýt nádobí, odchována přitom zásadami, jež stále opakovány, nabyly v jejím prostinkém povědomí samozřejmosti a nezvratnosti přírodních zákonů, například: Boj se Boha, onť ví o každé myšlence, i té nejtajnější. Buď poslušnou, nikdy a v ničem neodmlouvej svým rodičům, a až se provdáš, manželovi. Nestarej se o věci vážné, o něž starati se přísluší toliko mužům. Na nic nebuď zvědavou. Buď šetrnou a oučinnivou, neb rozmařilost a zahálka plodí bídu, a bída, toť největší neštěstí, jež člověka může stihnouti.

Bála se tedy Magdalénka Boha, nestarala se o věci vážné, o něž starati se přísluší mužům, byla poslušná, oučinnivá, neodmlouvala, nebyla na nic zvědavá, byla šetrná a pilná. Děvče do dvanácti češ, praví staré lidové přísloví, do šestnácti střež, po šestnácti děkuj tomu, kdo vyvede dceru z domu. Údobí, kdy Magdalénka měla být střežena, ještě nebylo u konce, a nejsouc zvědavá, nemyslila na to, co jí nastane potom. Věk šestnácti let byl v jejích očích vzdálený tak nesmírně, že si ani představit nedovedla, že by ho kdy mohla dosáhnout, vždyť jí chyběly ještě celé dva měsíce do patnácti!

Za tohoto šťastného a poklidného stavu mladé své mysli krmila jednoho dopoledne na dvorečku králíky, když tu na ni zavolal její desetiletý bratří-

ček, že prý má jít na moment nahoru. Poslušná, šla tedy na moment nahoru, a hle, v parádním pokoji, tak řečeném hostovském, jehož nejkrásnější zdobou byla prázdná klíčka po kanárovi Manínkovi, uhynulém před dvěma léty, složená z různobarevných skleněných tyčinek – když na ni zasvítilo sluníčko, vypadala jako pozdrav z ráje – strnule seděl pospolu s jejími drahými rodiči veliký, tlustý pán, Magdalénce známý toliko od vidění z nedělního korza, jistý magistrátní rada, před nedávnem do Mladé Boleslavi přeložený. Při dívčině vstupu host, od hlavy k patě slavnostně oblečený, uctivě povstal, povstali též rodiče, a otec, krupař a řádný občan, pravil:

– Tak to je, Magdalénko, tvůj nastávající, pan zkoušený magistrátní rada jurisdoktor Vácha. Právě požádal o tvou ruku.

– Chcete být mou drahou ženuškou, slečno Magdalénko? zeptal se pán, široce se usmívaje a odkrýváje veliké zuby.

Polekaná, nejistá, Magdalénka se podívala na svou maminku a poprosila ji pohledem, aby jí dala pokyn, co odpovědět na tuto otázku cizího pána. A hle, maminka, záříc a slzíc blaženstvím, kývala hlavou, přičemž se její podbradek smršťoval v tučné záhyby a opět se natahoval, a na její masité tváři bylo napsáno: Řekni ano, dítě, bude to tvé štěstí, řekni ano, řekni ano.

– Prosim ano, řekla tedy Magdalénka, bázlivě odhlížejíc od maminky k pánovu masitému obličejí, ozdobenému bezvadně hrotitým, černým, vzhůru natočeným knírem, podobným těm fajfkám, jimiž se zatrhují jednotlivé položky v účtech nebo oupisech inventáře.

– To je dobře, řekl tatínek krupař a zamnul si ruce. – Tak se můžete políbit, děti, a buďte moc a moc šťastni. Hni se, Magdaléno, hni se a nestůj tu jako sloup.

Magdalénka, přemáhajíc chvění rukou a žaludku, přestala tedy stát jako sloup a hnula se, a pan magistrátní rada ji pošimral na obou tvářích svým hrotitým knírkem. O čtvrt roku později, právě když překročila první měsíc patnáctého roku věku svého, odvedl si ji pan magistrátní rada doktor Vácha k oltáři. Učinil to z důvodů, jak se říkalo, ideálních, prostě proto, že zatoužil po jejím mládí vši silou svého překrveného, překrmeného těla dobře zachovalého vdovce.

Magdalénin osud se v rodném městě jejím stal předmětem závisti palčivé, závisti neskonalé.

2

Pan zkoušený magistrátní rada doktor Mojmír Vácha byl muž vážný, akurátní byrokrat, oddaný sluha předpisů, výnosů, oběžníků a číslic. – Já nemohu vystát resty, resty u mne neexistují, říkával, a vskutku resty u něho neexistovaly. – Já úřaduji, říkával také, – pro lidi, ne pro strany. Jiní si obešlou třebaš dvacet lidí na osmou hodinu, a ti aby pak čekali celé dopoledne, než na ně dojde řada. Já obesílám po etapách – toho na osmou, toho na devátou, toho na desátou, a pak to jde jako po másle a nikdo nečeká. A uvažuji: když je to holič, neobešlu ho na sobotu, protože vím, že v sobotu mají holiči nejvíc práce. Když je to sedlák, obešlu ho na osmou, i když je z vesnice třeba čtyři hodiny vzdálené, protože vím, že vstát ve čtyři hodiny není pro takového chomouta žádná záležitost. Úředník musí uvažovat a mít srdce na pravém místě.

Sám také vstával dosti časně, o šesté, protože byl náchylný k otlosti. Procházel se pak před domem a popíjel při tom karlovarskou vodu, kterou si dával posílat v bednách. Byl velmi zbožný; v neděli i ve svátek chodil se ženou a později s oběma dcerami do kostela, kdež s nimi sedával v lepší úřednické lavici. Býval na něho impozantní pohled, když se svou rodinou kráčel pomalým krokem rovným středem náměstí k chrámu, vysoký, těžký, s nedělním cylindrem na hlavě, bez jediného smítečka na uhlové černí kabátu, navoněný kolínskou vodou, kterou si byl natřel tvář, pořezanou od holení a vymasírovanou kamencem, dokonalý; ejhle muž, který během týdne řádně plnil své povinnosti vůči lidem a teď se ubírá do božího domu, aby splnil svou povinnost vůči Nejvyššímu. Paní Magdalénka, zpěvniček v podpaží, nevysoká, nešíroká, při chůzi opatrná a váhavá, oděná častokrát přešitou pláštěnkou z černého sametu – manžel velmi šetřil na jejím vybavení –, zanikala vedle jeho mohutnosti, ztrácela se jaksí při jeho boku. Byla si toho možná trochu vědoma, neboť úsměv zdobící její kulatou, mírnou tvář, již velmi slušel důleček na levém líčku, byl velmi plachý, nejistý, ostýchavý; i po deseti dvaceti létech manželství s jurisdoktorem Mojmírem Váchou stále ještě vypadala, jako by nebyla s to uvěřit svému štěstí, že se jí dostalo tak řádného, tak váženého muže, a jako by nebyla s to přivyknout myšlence, že z nepatrné dcerky krupařovy pový-

šila na jemnostpaní, na paní doktorovou, na paní magistrátní a později dokonce zemskou radovou.

Vyrovnaná vážnost pana jurisdoktora Mojmíra Váchy, jeho smířenost se světem, s nebem a s vlastním svědomím byla však pouze vnější. Trpěl utkvělou myšlenkou, že na vyšších místech ho neocení po zásluze, a byl proto v skrytu nitra svého zahořklý; pomalost svého postupu přičítal tomu, že je Čech, ale kupodivu nesnažil se svou národnost zapřít nebo změnit. Svůj pocit ublíženosti, svou nespokojenost, již si odnášel z úřadu, vyrovnával si doma. Tam byl pohlavárem, neomezeným vládcem; nač mám ženu? říkával. Muži sluší snažení, ženě mlčení; to také říkával. Těch hrůz, jež zažila paní Magdaléna, když měla vlhké dříví nebo když jí kouřila plotna, takže hrozilo nebezpečí, že nebude včas hotova s obědem! Služku jí sice manžel dopřával, ale vždy jen mladičkou, lacinou, a tudíž málo platnou, jednu z těch dívek z německých hor, jež chodívaly sloužit do českých rodin, aby se naučily druhému zemskému jazyku.

– Pán spí, říkávala paní Magdaléna, prst na ústech, když po obědě ulehl na čtvrt hodinky; bylo to zbytečné, protože jeho spánek byl tak vážný, ctihodný a důležitý, že dokud spal, nikoho ani nenapadlo, aby promluvil jinak než šeptem. Jídal rád hovězí jazyk s polskou omáčkou. Tuto okolnost brala s úctou na vědomí celá rodina, paní Magdaléna, Hana, Bětuše a i německá služtička z hor. Jazyk s polskou omáčkou byl tím povýšen do vyšší sféry, přestal být pouhým jazykem s polskou omáčkou, stal se jídlem, které pán, respektive tatínek, jí rád.

– To tatínek rád, myslívali si všichni členové jeho domácnosti, kdykoli na stůl přišel jazyk s polskou omáčkou.

– To já rád, říkával on, protože věděl, že to je velmi důležité.

Jeho „řekl jsem“ mělo vždy platnost neodvolatelnou.

– Kolik knedlíků? ptá se paní Magdaléna, chystajíc mu večeři na talíř.

– Dva, odpoví manžel pevně.

– Jen dva? Ale to se nenajíš.

– Řekl jsem dva.

– Ale vždyť jsou malinké! Dám tři, ano?

– Řekl jsem dva, opakuje muž, chladný, neúprosný, skvělý pán ženiných myšlenek, ženiných skutků.

Jedenáctého měsíce po svatbě, právě v čas svých šestnáctých narozenin, povila mu paní Magdaléna dceru, jíž dáno jméno Hana, a když jí bylo sedmnáct, přivedla na svět Bětuši. Byl velmi nespokojen, že se mu nedostalo syna, a dával to důrazně najevo. Říkával svým dcerám přeslice; narážel tím asi na to, že rod Váchů, tato významná posloupnost vážených, svědomitých úředníků, kteří nikdy neměli resty, vymře po meči a bude se množit už jen po přeslici.

– Pojdte sem, přeslice, ať se taky něco dovíte, volával je po večeri, a usednuv k lampě, vytahoval z kapsy některou z německých knížek, jež si vypůjčoval u místního knihkupce, povětšinou povídek obsahu mravoličného nebo náboženského, *Das grüne Pfarrhaus* nebo *Eine Ohrfeige zur rechten Zeit*, *Eine Dame ohne Herz* nebo *Eine Rosenknospe*. Předčítal pak dlouho, přísně, občas zvedaje k přeslicím zachmuřený zrak, aby se přesvědčil, dávají-li pozor. Bětuše, mladší, naslouchala způsobně, ač rozuměla jen každému pátému slovu; zato Hana se vrtěla, zívala, šustila papírem, z něhož si něco skládala, nebo aspoň vrzala židli. Když ji zmrazil káravým pohledem nebo slovem, bavívala se pozorováním, jak legračně vypadá tatínkova tvář, shora až po špičku nosu zastřena stínem, od nosu po bradu osvětlená, a jak divně se pohybují, když čte, jeho hrotité knírky, namazané pravou maďarskou pomádou a podobné tykadlům nebo rozmáznutým sazím.

Když dívky odcházely spat, dával si od nich líbat ruku a uděloval jim tento poslední příkaz dne:

– Mějte mravné sny!

Někdy, když se mu v úřadě nahromadily resty, jež, jak známo, nesnášel, nosil si domů listiny a hned po večeri odcházel do svého kabinetu, aby je zpracoval. Tehdy maminka okřávala, odkládala šití, vytahovala ze zásuvky kartičky patience a ptávala se svých dcer spiklenecky, při čemž se jí důlek na levé tváři puvabně prohluboval:

– Tak co? Kterou si dáme? Cop? Tambora? Nebo Marschieren-Marsch?

– Marschieren-Marsch, pěkně prosím, maminko! volávala Bětuše.

Sledovala pak s vážností, jak maminka luská kartičkami. Hana se zpravidla bavila něčím jiným, něco kreslila nebo lepila, a jen chvílemi bez zájmu přikukovala hře, až někdy z něčeho nic spustila netrpělivě, ukazujíc prstíkem:

– Tak na co čekáte, maminko, s tou devítkou? Dejte ji sem, tím si uvol-

níte místo pro srdcového krále, dámu sem nahoru a sem károvou dvojku, trojku, čtyřku, pětku...

– Počkala, počkala, co to mele? Jakou devítku sem mám dát? Nepletla se do toho, když tomu nerozumí.

Ale Hana tomu rozuměla a ukázalo se vždy, že má pravdu.

Ach, s tou bude trápení, s tou bude trápení, až povyroste! myslívála si maminka znepokojena. Děvčeti nesvědčí, když je příliš bystré, protože tím zahanbuje muže. Po kom jen to ta holka má?

3

Když byl Vácha ženat s Magdalénou sedm let, začalo se mu konečně vyplácet to, že nikdy neměl resty a že úřadoval pro lidi, nikoli pro strany. Byl přesazen do Turnova a jmenován přednostou okresního soudu I. třídy, a po dalších pěti létech přesazen do pevnostního města Hradce Králové a povýšen na zemského radu s ročním služným šestnácti set zlatých. Přiblížil se tak k samému vrcholu svých životních snah; všechno, co na tomto světě je hodno závisti a touhy, bylo na dosah jeho masité, hrubé ruky.

– Pamatujte, že takového tatínka, jakého máte vy, má na světě málokdo, říkala svým dcerám paní Magdaléna, zatímco látala, pomáhajíc svému slabému zraku cvikrem, mužovy punčochy. Vácha, těžký, hřmotný, potrhál punčoch neuvěřitelné množství.

– Prosím ano, odpovídala Bětuše, zatímco převinovala panenku nebo prala v malinkých necičkách či vařila písek a kamínky na trpasličí plotýnce, zkrátka připravovala se způsobilou dětskou hrou na svůj budoucí úkol matky a hospodyně.

– Tak, tak, říkala paní Magdaléna, kývajíc hlavou. – Ale kde je Hana?

Ach, kde býval Haně konec? Možná ve větvích sousedovy zahrady, snad na hradbách, možná někde na válečné výpravě proti klukům ze sousední ulice.

– Pamatujte, že co člověk může udělati dnes, nemá nikdy odkládat na zejtrék, poučoval své dcery pan zemský rada Vácha, když se s nimi ubírával na denní procházku. V zimě je vodíval pod podloubí na náměstí, v létě

za bránu na luka při Labi nebo do lipových alejí, kruhem obtáčejících hra-
deckou pevnost, kdež pozorovali tahy setnin a patalijónů vojska všech
barev, bez konce putujících krajinou. – Dívejte se na svou maminku, nej-
vzornější ze všech žen. Viděly jste už někdy, že by maminka něco odložila
na zítřejší den?

– Maminka nikdy nic neodložila, tatínku, nikdy! volala Bětuše vroucně
a přesvědčeně.

– No proto. Na co se ohlížíš, Hano? Tebe se to netýká, co tu povídám?

– Ta holka mi dělá starosti, říkával ženě, když se večer chystali k spán-
ku. – Není v ní za mák serióznosti.

– Ale vždyť se Hana ještě může změnit! pokoušela se namítat, ale dobře
věděla, že její obhajoba nebude nic platná, protože manžel nikdy neustou-
pil od toho, co kdy řekl. Pronášela své námitky jen ze zvyku a možná také
proto, aby měl příležitost k stálému uplatňování své mužské pevnosti, své
neústupnosti, své neúprosnosti.

– Není v ní za mák serióznosti, opakoval zachmuřeně, spořádaně si zou-
vaje boty zouvákem. Když pak, oděn dlouhou noční košilí, uléhal do
postele, neopomněl nikdy poznamenat s obdivným, rozkošnickým pomlas-
káváním:

– Ta chladí, pane, ta chladí!

Tím mínil jelení kůži, kterou měl pod prostěradlem. V mládí býval střel-
cem, a kůže, na níž spával, prý byla z jelena, jež sám složil.

4

Mladší Bětuše, jak naznačeno, vydařila se po mamince, byla jako ona posluš-
ná, hodná, vzorná, jako ona sklonná bát se vši autority nadzemské i světské;
poměšší, drobná, s útlou, pobledlou tváří, oživenou očky maličko šilha-
vými, tichá, těšila se přízni svých rodičů a budila v nich naděje nejružovější.

– Což Bětuše, říkal o ní otec, – o tu není starost, ta se vdá, ani nebude
vědět jak.

Výrok to ne neoprávněný co do své podstaty, ale hrubě nepřesný, byťť

zhola nemyslitelné, aby se Bětuše jednou vdala, aniž by věděla jak, vždyť všechno její konání bylo zaměřeno k manželství, k budoucím jejím vdavkám. Od sedmého roku věku svého si pod mamčiným dozorem ve volných chvílích vyšívala plesovou pláštěnku z bledě modrého tylu, aby jednou, až začne chodit do tanečních zábav, vynikla mezi svými vrstevnicemi skvělostí úboru. Učila se všem uměním, jež děvčeti dodávají ceny v očích možného nápadníka, pracovala na jemných mušelínech, šila, krejčovala a vařila, to vše, jak praví básník, se zpěvem na rtech; byla dokonalá.

Zato s Hanou byl kříž. Jako všechny dívky z úřednických a důstojnických rodin v Hradci Králové chodila do klášterní třítřídky, a školské sestry se nepřestávaly pohoršovat nad jejím chováním, marně jí dávajíce za vzor její mladší sestru, marně posílajíce jejím rodičům krásným písmem narejsovaná, ale nepřívětivá psaníčka, v nichž si květnatým slohem stěžovaly, že „Hana Váchová, dcera blahorodí Vašich, ohavně sobě vede, rovně co by ne dívkou, anobřž chlapcem uličnickým byla, nezbedně skotačíc a při vyučování pozor náležitý nedávajíc, v nepořádku věci své školní chovajíc, po stromech lezouc a s dětmi protivného pohlaví veřejně se koupajíc“. Zkrátka nebylo v ní, jak stručněji a pádněji říkával její otec, za mák serióznosti. A nadto byla ošklivá až běda, samá ruka, samá noha, tělo stvořené pro rychlý pohyb a skok, samý špičatý loket, samá holá kost, žádná něžná křivka, žádné zaoblení hezoučké, na němž by si oko odpočinulo jako na hebkém jarním paloučku. A co nejhoršího, byla ústnatá, měla své rozumy, nikomu nezůstala dlužna odpověď, takže nejen z klášterní školy, ale i od pohoršených občanů soukromých docházely k Váchovům stížnosti, jednou že Hana, vážně po právu napomenuta ctihodnou paní lékárníkovou, aby na hlavním náměstí chodila způsobně a neskákala po jedné noze, odsekla jí neuvěřitelně, „aby se starala o své“, jindy že vlídně dotázána paní starostovou Collinovou, první dámou města, když dostane, Hana totiž, rozum, odpověděla nezdvořile, že „až naprší a nebude bláto“. Prostořeká, nevážná, nemilá, svévolná, nepěkná, zkrátka nemožná byla Hana.

Jurisdoktor Vácha rozhodl, a proti žádnému jeho rozhodnutí, jak známo, nebylo odvolání, že jeho dvě dcery začnou chodit do tanečních zábav současně, a proto starší Hana vstoupila do společnosti o rok později, než bylo zvykem, když jí bylo už šestnáct. Ale, panečku, ta se změnila v posledních

dvou třech letech! Jaká to vyrostla krasavice z ošklivého hubeného kachněte, nad nímž otec i matka zarmouceně vrtávali hlavou!

O půldruhé pídě větší než Bětuše, ztepilá a rovná, s čistou tváří, lemovanou těžkými tmavozlatými pletenci vlasů, s profilem bezmála klasickým, jež příjemně zjemňovalo klenuté čelo, sklánějící se ke kořeni nosu křivkou sladce sedlanou, vypadala jako Amazonka nebo panenská bohyně; bylo by možno si ji představit, ana kráčí volnými, dlouhými kroky hvozdem, toulec se šípy na pravém rameni, levicí vedouc za parůžky jelínka, tuniku vykasanou nad kolena, aby nepřekážela pohybům jejích štíhlých, sošných nohou.

Otec rozhodl, že obě sestry budou chodit stejně oblečeny, i chodívaly jako dvojčata jednou v růžovém, jednou v modrém, s pentlemi týchž barev ve vlasech, za ušima kokardy, spojené pentlovým můstkem. Nešťastné to rozhodnutí, a běda pro Bětuši, že proti němu nebylo odvolání! Neboť co slušelo Haně, to neslušelo jí, a Haně slušelo všechno. Přesná shodnost obleku usnadňovala srovnávání, a výsledek toho srovnávání nemohl být pro Bětuši jiný než nepříznivý. Obě sestry se učily hrát na piano a zpívat, a při kávových a muzikálních dýcháncích často dávaly své umění k lepšímu; ale čím byl Bětušin malý, příjemný alt proti Hanině čistému, silnému sopránu, který i lidem proti ní zaujatým – a těch byla většina – nezřídka vháněl slzy do očí a způsoboval, že když dozpívala, ještě notnou chvíli potom zůstávali roztržitě zasněni, roztržitě usměvaví, jako bývají lidé, kteří chodili po světě slepí, hluší, ke všemu nevšímaví, až pojednou stanuli ohromeni, neboť se setkali s čistým zpodoběním krásy!

I není divu, že Bětuše smutněla, a když jídala polévku, její očka šilhávala k okraji talíře stále teskněji. Obdivovala se své sestře, uznávala její převahu, svou nepatrnost; milovala ji, jako nepatrný milovává většího a skvělejšího, a přitom jí i záviděla. Tato závist však byla velmi pošetilá, zcela bezpředmětná, protože ač byla krásná jako Junona, ač bývala královnou plesů a ač kdekomu z hradeckých mužů zamotala hlavu, neměla vážných nápadníků o nic víc než Bětuše, přesněji: ani jedna, ani druhá neměly vážného nápadníka pražádného, protože bylo známo, že Vácha jen tak tak vystačí se svým úřednickým platem a že jeho dcery dostanou do života tolik co nic.

– Na ty nemysli, od těch na pět kroků dál, říkávaly o nich hradecké maminky svým dospívajícím synům, když je pozorovaly z okna, jak se

procházejí s otcem, obě nažehlené, oblečené podle vzoru pařížských módních obrázků, které si dávaly posílat. Úřednický stav, toť lesklá bída. Peníze taková holka z úřednické rodiny nemá, ale aby uměla dělat jako děvče z chalupy, aby dovedla hospodařit a šít a vařit, to nedovede. Ne, ne, chlapče, před Váchovými děvčaty se střež a chraň, ty by prostrojily nos mezi očima, ty mají fajnové ručičky, které dovedou jen rozhazovat peníze, hlavně ta Hana, samá paráda, samý flanc, a vespod nic. Váchovi žijí nad své poměry.

To bylo to nejhorší, co se o Váchových dalo říci.

5

Roky plynuly. Hana chodila svými volnými, dlouhými kroky po ospalých hradeckých ulicích jako mladá tygřice vsazená do klece, Bětuše vedle ní jako její stín, a obě pozvolna pozbývaly naděje, že kdy dosáhnou toho, pro co byly stvořeny. Stárly: Haně už bylo osmnáct, Bětuši toliko o rok méně, a zatímco i nadále chodily do všech plesů, stávaly se čímisi odbytým, vyřízeným, bezmála podezřelým.

Odpolední kávová společnost, již s maminkou navštěvovaly, byla z nejlepších kávových společností Hradce, společnost to prvního stupně, do níž býval zván sám pan starosta Collino, který vedl velký dům a měl dvě dcery. Když se v pětadesátém roce obě tyto dcery provdaly, splynuly Hana s Bětuší, jejich vrstevnice, s cerclem vdaných paní, jež je z kyselé útrpnosti přijaly mezi sebe. Svačiny, jež pořádala sama paní Collinová, byly skvělé, šíleně rozmařilé, podávalat se tam ne káva, nýbrž pravý čínský čaj, a před rozhodem hostů přicházival na stůl hořící punč. Stejně nádherné byly kávové sedánky u paní Větvíčkové, choti velkoobchodníka s plátnem a ručními krajkami, jejíž jediný syn, tehdy šestnáctiletý, se v tanečních hodinách prudce zamiloval do naší Hany, a protože mu jeho rodiče v této lásce bránili, pokusil se o sebevraždu, napiv se červeného inkoustu, jímž byl Haně napsal dojemnou báseň na rozloučenou. Po výplachu žaludku a po zničení kompromitující básně odeslán do Prahy, aby tam pokračoval v studiích,

vbrzku upustil od své první lásky, ale nikoli od básnických pokusů, a k zármutku otce i matky vydal tiskem, a to pod vlastním počestným jménem, svazeček veršů, nazvaný *Psáno krví*.

Kromě tohoto syna měli Větvíčkoví ještě dceru na vdávání, neobyčejně tlustou, o níž bylo známo z jejích vlastních přiznání, že se krmí šestkrát denně, pročez maminky před ní varovaly své ženitby schopné syny, prohlašující o ní, že projí nos mezi očima. Pro dobro této dcery tedy Větvíčkoví pořádávali, jak pověděno, nádherné odpolední společnosti, na nichž se sice nepodával hořící punč jako u Collinů, ale zato čokoláda nebo kakao, a kdež dcera domu se často dala uprosit, aby zahrála na klavír. Pro zajímavost připomenuto, že slečna Větvíčková hrála jen takové kousky, v nichž se ruce na klaviatuře často přehazují křížem, efektní a elegantní to gesto.

Paní Magdaléna s dcerami bývala zvána na každý z takovýchto dýchánek, ale sama pak byla nucena oplácet, a to lezlo do peněz a nic z toho, jak říkal otec, stále nespokojenější, stále nervóznější neúspěchem svých dcer. Každý den, který uplynul, aniž se u Váchů objevil solidní pán s postavením, aby požádal o Haninu nebo Bětušinu ruku, byl pro něho den marný, a protože se žádný takový pán neobjevoval, byl marný celý jeho život.

– Čím jsem si zasloužil takový osud? říkal. – Mám dcery staré panny! Je na světě něco zbytečnějšího než stará panna? I tady ta rozvrzaná židle je k něčemu dobrá, někdo si na ni sedne a odpočine si, ale k čemu je stará panna? Holka, která nikomu na celém světě nebyla dost dobrá k tomu, aby z ní udělal svou kuchařku, svou pradlenu a aby mu nahřávala postel!

– Ale tatínku, tatínku, jak to mluvíš! kárala ho paní Magdaléna.

Ale doktor Vácha, neúprosný, teprve přicházel do varu.

– Holka k ničemu je stará panna! A já jsem otec dvou takových holek! Já, doktor práv, já, zemský rada, mám dvě dcery a nikdo o ně nezavádí! Kdyby to byl aspoň mrzák, kdyby to byl kretén, co takhle slintá, kdyby to byl žebřák, ale on nikdo, nikdo! Nikomu na světě nejsou po chuti! Jak k tomu přijdu, mít je nadosmrti na krku? Já jim plesové róby, já jim zpěv, já jim piano, já jim francouzštinu, já jim všechno, já kvůli nim co živ nebudu nic mít, a co z toho? Staré panny! Dvě staré panny!

Bětuše, rudá po uši, zahanbená, tvářila se, jako by se kála z vědomě dopuštěné viny, a Hana mlčky zuřila. Stále ponižována, trpěla ve svém

hrdém, samolibém srdci a znenáviděla otce i své vlastní pohlaví. Nedávna účastnice klukovských bitek a výprav do cizích zahrad, v noci vášnivě plakávala a vyčítala Bohu, že ji udělal dívkou, ne chlapcem, a co nejhoršího, dívkou z malého města, bez věna.

Co se s ní stane, jak dopadne, když se nedočká, když ženich opravdu nepřijde? Oddá se ženichovi nebeskému, sladkému Ježíši, a vstoupí do kláštera. Tato myšlenka ležela na dlani, neboť tenkrát, v třetím roce před vypuknutím prusko-rakouské války, přišli do Hradce Králové jezovitě a pořádali misijní slavnosti. Dcera zbožného otce a matky, Hana propadla náboženské horečce. Z nedostatku žádoucího zíněného provazu opásala se na holém těle kusem šňůry na prádlo, odmítala jíst sladké moučníky, a aby se cvičila v spasitelné odříkavosti, v noci si kladla k posteli ovoce nebo sladké zákusky a raničko pak, sotva vstala a ustrojila se, spěchala na ulici, aby je podarovala chudým.

– Ta je rozhazovačná, ta má lehkou ruku! říkaly o ní hradecké měštky, nevraživě sledující toto její bohubilé konání. – Sama jen taktak, že má co do huby, nic na ní není, jen kůže na kostech, ale žebrákům by rozdala poslední.

Hana pak denně chodila do klášterního kostela svatého Ducha, naslouchala kázání tovaryšů Ježíšových a celé hodiny trvala na modlitbách. Zatažením dechu a stažením hrdla dovedla v sobě naráz, mechanicky, vzbudit pocit hluboké zbožnosti.

– Ta se nepředře, ta raději dřepí v kostele, než aby hnula prstem a dělala něco pořádného! říkaly o ní hradecké paničky.

Idea vstupu do kláštera našťestí ovládala Haninu vzrušivou mysl čas pouze nedlouhý a byla vytlačena nápadem jiným, daleko zajímavějším, jež v ní vzbudily, aniž o tom věděly, její a Bětušiny učitelky ručních prací, staré slečny Schwarzovy, dcery nadporučíka od kavalerie. Bydlily tam, kde velké hradecké náměstí přechází v náměstí malé, sedaly u okna, pilně šily a pilně vyhlížely do ulice kritizující, co se děje dole. Nadřely se, napíchaly se do úmoru, aby udržely nad vodou své malé, kyselé, závistné živobytí, ale byly nezávislé; nu a ubohý příklad těchto scvrklých dušinek přivedl Hanu na nádhernou myšlenku, že si zřídí skvělý módní salón a bude udávat tón celému městu.

V jednom z románů, jež jí půjčovala její učitelka francouzštiny, vdova po berním úředníkovi, původem Ruska, setkala se Hana s výrazem, který jí učaroval. Byl to výraz „une grande couturière de Paris“, veliká pařížská švadlena. Tento výraz se jí tak zalíbil, tak jí zavoněl velikým světem, že se jí rozbolelé srdce rozbušilo, ale současně jí připomněl ubohost jejího údělu úřednické dcerky z malého pevnostního města ve východních Čechách, takže plakala hořce a dlouho. Ale čím ubožší byl její úděl, tím nutnější bylo mu čelit. Stane se velikou hradeckou švadlenou, une grande couturière de Hradec Králové, domůže se skvělého postavení, bude zahrnuta penězi, a tím i vážností a obdivem, a rok co rok bude jezdit do Paříže pro módní novinky, bude tam studovat úbory dam z vysoké společnosti, unikne z protivného krunyře hradeb, z velkého a malého náměstí, z ohniska pohledů slečen Schwarzových, paní lékárníkové, paní Větvičkové a jiných hradeckých drben.

Protože nemohla své tajemství unést sama, svěřila se sestře a nabídla jí dokonce, že ji přijme za společnici svého salónu, ale Bětuše neměla dosti fantazie pro záměr tak velkolepý.

– Prosim tě, ty máš nápady, jak si to představuješ? řekla jí. – V Hradci nikdo nemá dost peněz, aby mohl šít u velké švadleny. A malých švadlen je tu dost.

Rozumná, střízlivá to námitka, leč Hana neměla náladu pro rozumné, střízlivé námitky. Pohrdavě pokrčila jemnými, půvabnými rameny, jež by v dnešní době budila obdiv, ale která tehdejší vkus shledával poněkud chudými, ne dosti po žensku oplácanými, a pustila malověrnou sestru k vodě. Rozhodla se, že svou kariéru d'une grande couturière de Hradec Králové zahájí tím, že stvoří hned napoprvé mistrovský kus, sama ten mistrovský kus ponosí, sama na sobě jej vystaví na odiv.

Nastávala nová plesová sezóna a Hana byla pozvána za předtanečnici hlavního úřednicko-vojenského bálu. Podle tatínkova a mamínčina mínění to pro ni byla veliká příležitost k společenskému úspěchu, kterým by přilákala nápadníky, ale Hana teď už na vdavky nemyslíla; pro ni byl tento ples příležitostí k úspěchu reklamnímu, k skvělému zahájení činnosti veliké hradecké švadlí. Tyto dva názory, ač zcela odlišné, vedly k společnému závěru, že na nákupu látky se tentokrát nesmí šetřit. Otec se naštěstí vrátil z úřední

komise, jež mu vynesla třicet zlatých na mimořádných dietách, i uvolil se, že celou tuto částku obětuje na Hanino vystrojení.

– Chci dopít svůj kalich hořkosti do dna, řekl. – Prosim, já nemusím mít na tabák, já si nemusím dopřát novou košili, jak je rok dlouhý, prosím, já si na nic nestěžuji, jen když přeslice jsou nastrojeny jako princezny. Ale to nic, to nic, aspoň mají úspěchy! Až mě to na mou duši kolikrát mrzí, věčně vyhazovat ze dveří citele a nápadníky, samý kníže, samý bankéř, tuhle zas velkostatkář, tamhle ministr, ten by chtěl Hanu, ten by chtěl Bětu, a člověk nemůže vyhovět všem, vždyť mám jen dvě dcery, a ty dcery jsou tak mladičké, že se ještě vdávat nemohou!

Vytáhl z náprsní tašky tři nové bankovky po deseti zlatkách, pěkně je srovnal, aby se jedna druhou kryly, a když je kladl na stůl, dodal:

– Nakupujte rozumně, mně to dalo moc práce, než jsem si ty peníze natiskl.

A vrhnuv vyčítavý pohled nejen na neseriózní Hanu, ale i na nevinnou Bětuši, jež tentokrát měla jít na bál v přešitých šatech loňských, odešel, veliký, hřmotný, do svého kabinetu, aby se oddal přísně chmurným myšlenkám o zpákanosti svého života, o pomalosti svého postupu, o neodbitelnosti svých dcer, o tom, že pan starosta Collino dnes odpověděl na jeho pozdrav jaksi chladně, o tom, že právě vyhodil třicet zlatých pro nic za nic, o tom, že zase přibral na váze, o tom, jak malé a ospalé město je Hradec Králové, do něhož je zaklet možná nadosmrti, o tom, jak by to bylo žádoucí a zdravé, kdyby přišel ten dlouho očekávaný státní bankrot, neboť on, Vácha, likvidní peníze nemá, a proto by od srdce přál všem žroutům a bařtipánům, kteří se nestydí kupovat ženichy pro své dcery za hříšný mamon, kdyby jim bylo řádně puštěno žilou.

– Bůh se na to všechno kouká a nehne prstem, končil své úvahy. Kde je boží spravedlnost? Nikde. Když to takhle půjde dál, já přestanu chodit do kostela a vystoupím z církve, a bude to.

Takto vyhrožoval Bohu často, už několik let, ale nic to nepomáhalo.

6

Ne bez námahy přemluvila Hana paní Magdalénu, aby látku na bálovou róbu, již společně nakoupily v Praze, nesvěřily některé malé hradecké švadleně, nýbrž švadleně světové, švadleně vysoké společnosti, totiž jí, Haně. Maminka podceňovala dovednost své dcery, bála se, že Hana látku zkazí – nelze si představit bez hrůzy, co by tatínek k tomu podotkl, kdyby se to stalo – ale nakonec povolila, a dobře učinila, neboť výsledek byl velkolepý.

Nic nezkazila Hana, nepromarnila třicet zlatých diet, jež si otec utrhl od úst, a naopak projevila svým mistrovským kusem vkus tak znamenitý, že maminka, vidouc ji, krasavici, v jejích nových šatech, jaké v Hradci Králové snad nebyly dosud spatřeny, jen spráskla ruce a pak beze slova dceru objala a pocolovala ji na obě tváře, uzardělé pýchou a radostí.

Tehdáž nosily se sukně široké a nosilo se jich mnoho, i byla Hanina šedomodrá sukně vrchní, ušitá z tylu nad pavuči jemného, ozdobena od pasu dolů pruhem z bílého hedvábí na půldruhé pídě širokého, a nejbližší pak sukně spodní, barvy zvadlé růže, z hustšího mušelínu, byla poseta záhyby a sámečky tak, aby jich dvě až tři řady z každé strany bílého pruhu prokukovaly vrchní látkou. Haniny paže se tenkrát zdály drobet tenké, i ušila si rukávy až k loktům, pološiroké, obroubené hedvábem, a že i svou šijí podezírala z nadměrné štíhlosti, zdvihla šaty ke krku víc než nutno. Tím vzbudila sice dojem jisté přísnosti, lež přísnost ta byla v dráždivém kontrastu s nápadností celku, činíc jej tak ještě nápadnějším. Ale kontrast, napadá nám mimochodem, je základní stavební kámen uměleckého díla! Tak, tak, ano, Hanin mistrovský kus byl dílo umělecké, a málo záleží na tom, že ji stálo nadměrně mnoho času, tolik, že kdyby v budoucím svém salónu každou svou kreaci měla sdělovat tak plavě a pracně, stěží by se užívala; také bez valné důležitosti je to, že ve dne u okna a v noci u olejové lampy šijíc a šijíc, užívala dvou náprstků: jeden měla na prstě, druhý stál vždy na stole, naplněn vodou, kterou si vylévala za krk, aby se vyburcovala, když ji přemáhala dřímota. Pouze na výsledku záleží, a výsledek Hanina snažení byl překvapující. Mladá a krásná, oblečená výtvozem své hrdé a činorodé vůle, Hana se podobala panenské bohyni více než kdy jindy.

Po plese, který na hradecké poměry byl mimořádně skvělý, vyprávěly si

klepny v městě, že ti Váchovi jsou už tak na huntě, že nemají ani na švadlenu, i jsou nuceni si šít doma nejen zástěry a kacabajky tahací, nejen prádlo a noční lajblíky, ale i bálové toalety. Takový byl nečekaný ohlas Hanina tvrzení, jež z reklamních důvodů tu a tam utrousila, že šaty, jež tu na ní vidíte, jsou jejím vlastním výtvozem, a to od návrhu až po poslední steh. Některé hlasy znalkyň se však daly slyšet, ať prý milá Hanička nevypráví žádné pohádky, to se přece vidí na první pohled, to se pozná bez ptaní, že ty šatečky jsou od nejdražší pražské švadleny. Inu, Váchovi žijí na velké noze, dcerušky chtějí všude hrát prim, vedou si rozmařile, a aby se lidé neptali, odkud na to berou, vymýšlejí si takové směšné povídačky a snaží se našinci všet bulíky na nos. Sama! Sama si to ušila! Svět neviděl takovou drzost!

Ale když pomluvy tyto šly městem, měla už Hana na mysli něco docela jiného než své ctižádostivé záměry, svou budoucnost podnikatelky, umělkyně jehly, královny mód. Svě vystoupení na úřednicko-vojenském plese považovala za obrovsky úspěšné, tolik, že hlava jí šla kolem a ona se usmívala vstávajíc lehajíc, usmívala se bez důvodu, roztržitě, usmívala se, když šila, usmívala se, když pozorovala duhový lom slunečního paprsku, tříštícího se v barevných skleněných tyčinkách prázdné kanáří klícky, kterou její maminka přinesla do domácnosti věnem, usmívala se, když kráčela k paní Anně Semjonovně, své učitelce francouzštiny, usmívala se nad stránkami románu, jež jí táž Anna Semjonovna půjčila, usmívala se jen tak, jen proto, že byla zase ráda na světě, že byla blažená; jen tehdy se snad neusmívala, když sama se doprovázejíc na pianu, zpívala svým skvostným sopránem, to proto, že při zpěvu je těžko se usmívat.

Zase ráda tedy byla na světě, zase, pravili jsme, byla blažená, ale nikoli bez jistého stínu, bez jisté úzkosti, která ji občas vytrhla z nejšťastnějšího zadumání, takže znenadání se zachvěla, jako by jí po zádech přeběhl mráz nebo jako smrt by na ni byla sáhla ledovou rukou. On je jiný než všichni, uvažovala; škoda jen, že je tak *docela* jiný, škoda, že není trochu obyčejnější, škoda, že je tím, čím je! Ale kdyby nebyl *tak docela* jiný než všichni, nebyl by *takový*, jaký je, a to by také bylo škoda; a tak člověk neví, co by bylo lepší. Ach, teď už ti nezávidím, vlaštovičko, že umíš létat, už ti nezávidím, protože jsem s ním tančila valčík. Polku tančí také jako nikdo, ale jeho valčík, toť ne tanec, toť sen, toť vznášení, ba co víc, sen v jeho náruči, vznášení v jeho náruči.

– Přiznávám se, že jsem byl nešťasten, když jsem byl z císařské Vídně přeložen do hradecké posádky, gnädiges Fräulein, ale teď, přísambůh, už nešťasten nejsem, neboť jsem tu spatřil vás.

To bylo od něho smělé, nedovoleně smělé, tím smělejší, že se mi přitom díval zblízka do očí, ale já se na něho nezlobím, protože co do muže, který není smělý, a já přece za to stojím, aby vůči mně osvědčil svou smělost.

– Tančíte skvěle, pane hrabě!

– Lichotíte mi, milostivá slečno, vždyť dnes tančím v životě poprvé!

– Poprvé že tančíte? Kterak to? Tomu nevěřím, pane hrabě, vy žertujete!

– Vskutku poprvé, milostivá slečno. Já tančil sic ve Vídni i v Paříži, ale co to je tanec, to poznal jsem teprve dnes, s vámi. Proto nepřepínám, když právem tvrdím, že tančím dnes poprvé.

– Ach, vy jste byl v Paříži, pane hrabě? Prosím, prosím, vyprávějte mi o ní.

– Žel, nemohu vyhovět vašemu přání, milostivá slečno, neb o Paříži vyprávět nelze. Co to je Paříž, to žádný lidský jazyk nevypraví, žádné pero nepopíše, žádný štětec nenamaluje, na to jsou všechna slova slabá, barvy slepé. Paříž se musí žít, musí se dýchat, člověk musí splynout s tisícíhlavými zástupy, proudícími po boulevardech nebo po avenue des Champs-Élysées, musí se projít po křivolakých uličkách Ménilmontantu, musí posedět v skvělých restauracích a i v malých hospůdkách, v nichž se baví lid, aby začal tušit, třeba jen neúplně a nejasně, co to je Paříž, město měst.

– Řekl jste boulevardy, Champs-Élysées, pane hrabě, řekl jste Ménilmontant. Vyslovte, prosím, ještě několik takových jmen, která znějí mému sluchu lépe než nejkrásnější hudba.

– Avec plaisir, mademoiselle. Montparnasse, Grenelle, Vaugirard...

– Saint-Pierre aux Boeufs, Tournelle... navázala Hana.

A on pokračoval:

– Belleville, Louvre, Montmartre, Palais Royal...

– Tuileries, Saint-Honoré, Petite-Bretagne... tam někde stávala ta pec s kotlem, v němž za starých časů vařili za živa penězokazy...

– Odkud to všechno znáte, mademoiselle? Vždyť vy se vyznáte v Paříži jako Pařížanka.

– Z románů, pane hrabě, žel jen z románů, které mi půjčuje má učitelka. Je to Ruska, ale francouzsky zná výborně.

- Vous parlez donc français, mademoiselle?
- Oui, un peu.
- Dokonale mluvíte! Máte výslovnost jako rozená Francouzka.
- Lichotíte mi, pane hrabě...

Když snící dívka dospěla až sem ve svém vzpomínání, opět na ni zavál ledový dech úzkosti, takže se zachvěla. Hrabě! Proč zrovna hrabě? Nikomu v Hradci jsem nehověla, pan Šimek, který se o mne ucházel, si to rozmyslel, mladého Větvičku, který byl do mne zamilován, poslali do Prahy, doktor Mádl, kterému jsem se snad líbila, odpadl, pořád nic, a teď najednou hrabě Tongrácz!

Touž písničku hudly hradecké klepny, jež přesně měly spočítáno, kolikrát s ní hrabě Tongrácz tančil onoho večera, kolikrát se s ní promenoval, kolikrát se k ní přiklonil při zajímavém hovoru, i věděly slovo od slova, co jí řekl, když se jí po skončení slavnosti odporoučel. Cože jí řekl? Něco neslýchaného jí svou podivnou němčinou, plynou, ale žertovně přibarvenou silným maďarským přízvukem:

– Děkuji vám, milostivá slečno, za těch šest růží, jež jste rozhodila po úhoru mého žití.

– Jakých šest růží? ona na to.

A on vysvětlil:

– Čtyři valčíky a dvě polky, milostivá slečno.

Do nebe volající! Taková nuzota, ani na plesové šaty to nemá, a odvažuje se to myslit na dědice tongráczovských miliónů, statků a dolů, a rozhazovat růže po úhoru jeho žití! Ale dobrá, jen víc, budiž, ať má, co chce! Tongrácz dobře ví, komu se dvořit, naše dcery jsou na to příliš dobré, než aby je směl přivádět do řeči nějaký urozený hejsek, uniformovaný krasavec, poručík, kterému teče mlíko po bradě a který byl přeložen z Vídně do Hradce jistě z trestu. Zato slečna Hana Váchová má lehkou krev a lehkou ruku a lehkou pověst, ta vyváděla, už když byla docela malá holka a koupala se s kluky v Labi a skákala na náměstí po jedné noze. Ona není seriózní, a to se takovému hraběcímu roztopášníkovi líbí, to mu hová, on chce jen zábavu a má ji mít, ale ty konce, ale ty konce!

Leč prozatím nic nenasvědčovalo konci. Mladistvý pan hrabě Tongrácz navštěvoval všechny hradecké plesy, vojenské i nevojenské, a tančil s Hanou tak pilně, že úhor jeho žití nadobro zmizel pod hustou vrstvou růží. Půvabně štíhlý ve svém bílém kabátku s rudými manžetami, rudými klopami, zlatými knoflíky a zlatým premováním, v prsou a ramenou herkulovsky vycpaný, ale v pase tenký jako panna, s krutou, hezkou tváří potomka bojovných obyvatelů stepí, olivově snědou, s bohatými, živými ústy, plnými přeskvostných zubů, s krátkým, maličko vyklenutým nosem, s očima mandlovitého tvaru, jejichž čern se uhrančivě odrážela od oslnivého bělma, nohatý, rukatý, bohatý a dvorný, hrabě Tongrácz se ve východočeské metropoli stal středem pozornosti nejnapjatější, předmětem úcty a závisti a tichého zbožňování, a aniž to zvlášť usiloval, zastínil a rozprášíl naráz všechny nápadníky starší dcery jurisdoktora Váchy.

Jakpak se vedle takového velekavalíra mohl postavit astmatický kancelista okresního zastupitelství pan Luks, mrkavý, krátkozraký, s brejličkami o malinkých sklech tvaru fazolí, tichý to človíček, který nedávno ještě vyznamenával Hanu svou nesmělou přízní, anebo syn kupce Holouska z menšího náměstí, který Hanu tak miloval, že když k němu přišla nakupovat do krámu a když se mu nahodilo ji obsluhovat, trásly se mu ruce a tak zpitoměl, že když ho jednou požádala o dvě libry mouky a o papriku za krejcar, nasypal obojí do jednoho pytlíku! Tito a ještě jiní Hanini ctitelé ustoupili do pozadí, zastrašeni cinkotem Tongráczových ostruh, oslnivým sněhem jeho úsměvů, břinkotem jeho šavle, kterou si při chůzi držel při boku s nevýslovným půvabem, zmalomyslněli, zatrpkli nebo schlípli, takže zbyl při ní on sám, povážlivá to situace pro nezámožnou dívku, podobná sázce celého jmění na jedinou kartu.

Pak doktor Vácha to viděl nerad a mluvil o tom s posměchem. To se těším, říkal, to se těším, až budu tchánem hraběte! Nebude se za nás Hana stydět, bude nám odpovídat na pozdrav, až se stane tou paní hraběnkou Tongráczovou? To jsou věci! Nikoho v Hradci nenalákala, ani obecního blba Frantokdákej, a teď najednou takové terno! Pravda, ještě se pan hrabě nevyslovil, ale on se určitě vysloví, až přemůže svou ostýchavost, on je totiž,

chuděra malá, ukrutně nesmělý, to je na něm vidět. Nikde nenašel tu pravou, ani ve Vídni, ani v Budapešti, teprve tady, v Hradci Králové! To budou mít staří Tongráczovi radost, až jim synátor poví, koho si vybral za nevěstu, jak je urozená, mladá a bohatá!

Takto se Vácha vysmíval dceřině lásce, ale nevyslovil to nejhorší, čeho se bála, totiž zákaz dalších jejích styků s mladým aristokratem. Příčinou této shovívavosti asi byla ta šťastná okolnost, že Tongrácz nebyl sám, oblíben si v Hradci přítele, s nímž všude chodil, jistého Mezunu, poručíka od infanterie, a že tento Mezuna se zahleděl do potočených očí Váchovy mladší dcery a dvořil se jí stejně vytrvale jako Tongrácz Haně. Syn hostinského z Jičina, byl původu stejně občanského jako Váchovi, i měla přízeň, již prokazoval Bětuši, podklad daleko reálnější než aristokratovo neodpovědné obletování Hany.

Byl to chlapec vzhledu poněkud medvědího, těžkopádný a nemluvný – za dvacet Tongráczových slov namluvil nanejvýš slov pět – ale dobrota mu koukala z očí. V oné době zezlátly stěny Hanina a Bětušina pokojíku, jehož jediné okno vedlo do ulice řečené Široká, mezi hlavním náměstím a hradbami, blaženým odleskem jejich zamilovanosti. Dívky chodily spat, pokud nebyl ples, velmi časně, o deváté hodině, večer co večer oznamované koncertem bubnů; to tamboři v desetistupu, chlapi malovaní, vycházeli z kasáren pod valy, vstupovali Pražskou branou do města, Slezskou zase ven, obcházel pak hradby za neutuchajícího rachotu paliček, jež s furiantskou bravurou vyhazovali do výše a zase chytali, křepce maširovali do kurážného taktu svého tatata – tatata – tatata – tam – tam, jímž hradeckým civilistům den co den, jak byl rok dlouhý, uváděli na paměť vojácký ráz města, a ustávali, teprve když se znovu octli ve vratech svých kasáren. V této chvíli už bývaly obě sestry potmě, odstrojeny, pod pokrývkami svých lůžek, ale na spánek nepomyšlela ani ukázněná Bětuše, a tím méně Hana. Znovunastalou tišinu noci ještě dlouho pak čeřivaly jejich tajné šepety, sladké souzvuky jejich smíků, tlumívaných poduškou, aby se staří nevzbudili, důvěrný ševal jejich dialogů, které vždy a neměnně končily samomluvou, kdyžtě jedna z obou rozmlouvajících, aniž druhá to uznamenala, uprostřed řeči pokojně usnula.

Když zima začínala ustupovat jaru, styky obou důstojníků s Hanou a Bětuší pokročily až po samu mez dovolenosti. Denně vpodvečer, po páté hodině, když měli po službě, Tongrácz a Mezuna se procházeli Širokou

ulicí, jako by jiné ulice v Hradci Králové nebylo, a kdykoli minuli dům, v němž bydlily jejich lásky, půvabně jim rukama v sněhobílých rukavičkách vzhůru do patra salutovali, bylo-li okno otevřeno a maminka na dohled; bez asistence maminky Váchové se arci zastavit nesměli, nechtě-li své milé kompromitovat.

Dívky zprvu nevěděly, jak se jejich nápadníci jmenují křestními jmény, a to bylo důležitým předmětem jejich večerních rozprávek. Dohadovaly se: Karel? František? Jakub? Emanuel? Jan? Bedřich? Jindřich? Mezuna vypadal na jméno obyčejné, na Karla nebo Honzu – s tím Bětuše ochotně souhlasila –, ale Tongráczovi příslušelo něco nobilejšího, něco fajnovějšího, snad Isidor nebo Štěpán, snad Max nebo Robert.

– Myslím, že se to nedovíme nikdy, řekla jednou Hana, – a i když se za ně provdáme, budeme jim pořád říkat pane poručíku a monsieur le comte.

Této představě se Bětuše smála tolik a tak dlouho, až přiběhla maminka, aby dcery pokárala, že ještě nespí.

Ukázalo se, že měly pravdu i co do obyčejnosti Mezunova, i co do zvláštnosti Tongráczova křestního jména: Mezuna byl prostoprostý Karel, kdežto Tongrácz oslovovali jeho přátelé důstojníci podivně znějícím jménem Ďula, maďarsky to Julius, psáno Gyula. A rozpravy o jménech pokračovaly. Karel je jméno velmi krásné, velmi hrdé, tvrdila Hana – krásné a hrdé, pokud se neznetvořuje zdrobňováním. Karel, toť jméno císařů a králů, ale Karlík, Karlíček, toť nepěkné, dětinské.

– Ach, kdy už mu budu smět říkat Karlíku! povzdychla si Bětuše.

A zase se smály, dlouho, pošetile a blaženě.

V dubnu onoho šestašedesátého roku, jak jsme vylíčili jinde, začaly obzory tmavět zlými mračny, množily se pověsti o nebezpečí války Rakouska proti Prajzům, a když do Hradce Králové přitáhl oddíl šanckaprálů, jak se říkalo pionýrům, a když začali opravovat a zesilovat opevnění, válečná nálada, kolísavá směs úzkosti a nadšení, posedla město.

Válka, děsivé dobrodružství, v naší zemi dávno už nepoznané, stala se výlučným předmětem všech rozhovorů, ustaly bály, kávové dýchánky se proměnily v debatní kroužky politické, korzo na náměstí zmrtvělo, protože všichni teď chodili procházkou jen na hradby, až dosud zarostlé vysokou trávou. Tam se rozšuměla překotná práce, vojáci vyváželi na násypy hlínu,

vytahovali na ně krátká černá děla a obkládali je koši s pískem. Pod hradbami zaráželi pionýři palisády a svázeli na most břevna, jimiž měla být ucpána řeka, aby se voda rozlila po kotlinách a aby se kolem Hradce utvořilo jezero; a měšťané s uctivou bázní okukovali toto kutění, trnuli nad pyramidami kulí, jež měly nepříteli, až přijde čas, rozmetat a shladit se zemského povrchu, a utvrzovali se v obecně přijatém mínění, že na nás si Prušáci vylámou zuby a že kolem nás neproklouzne myš.

Koncem pak dubna velitel hradecké pevnosti přísně zakázal všem civilistům přístup na hradby; a čtvrtého května se na rozích ulic objevilo ohlášení purkmistrovského úřadu, vyzývající obyvatele, aby město do osmačtyřiceti hodin opustili; kdyby někdo chtěl na vlastní nebezpečí zůstat, buď zásoben potravinami na tři měsíce; smíšená komisi prý půjde od domu k domu, aby se o dostatečné hojnosti těchto zásob přesvědčila. Přituhlo, zavládla přísnost a kázeň, nastávající válka ztratila svou romanticky dobrodružnou tvářnost, a Hradečtí, poděšení, se počali chystat k útěku.

8

S civilním obyvatelstvem měly být z ohrožené pevnosti přestěhovány i civilní úřady. Jednoho dne na počátku května doktor Mojmir Vácha, když se vrátil z kanceláře, sdělil své rodině, že jeho úřad bude přemístěn do Třebchovic nad Dědinou, ale on, Vácha, že do Třebchovic nepůjde, přihodilo se mu něco nečekaného a výsostně čestného; byl jmenován zástupcem doktora Münzra, presidenta krajského soudu, a soud ten bude přestěhován z Hradce do Chrudimi.

– Říká se, že s Münzrem je to vážné, pokračoval, stěží potlačuje výraz své radosti. – Má prý něco ošklivého se žlučníkem a s ledvinami, a to bývá obyčejně konec. I když se z toho vykřeše, půjde jistě do penze, a já postoupím definitivně na jeho místo.

Rozestřel ubrousek, zastrčil si jej za límec a hlučně si zamnul ruce, než začal jíst polívku. Obědval sám, protože se vracel z úřadu teprve ve čtyři hodiny, když žena a dcery už byly po jídle.

– Boží mlýny melou pomalu, ale jistě, pokračoval, – kdo se přičiní, toho Bůh odmění, jednou dřív, jednou později, ale odmění ho docela určitě. Nu, co je? Nemáte radost, že váš otec byl vyznamenán vysokým projevem důvěry?

– Máme radost, tatínku, řekla Bětuše způsobně, rychle mrkajíc, aby rozehnala slzy.

– Do Chrudimi se máme stěhovat? řekla Hana pobledlými ústy.

– Ovšem, do Chrudimi, je to snad špatné místo? Už mám toho věčného Hradce právě tak po krk dost, a zrovna tak dost mám těch vašich lajtnantů, už to trvá až hanba dlouho. Dcery nastávajícího presidenta krajského soudu jsou na to příliš dobré, aby se tahaly s oficíry a přiváděly se do lidských řečí, teď z nás bude náramná honorace a vy musíte onačeji hledět na svou pověst! Nejvyšší čas změnit vzduch, tady vás každý zná jak falešný pětník a každý si dovede spočítat na prstech, kolik vám už je let! Co dělá, maminko?

– I balím, když se máme stěhovat, řekla paní Magdaléna. – Pohněte se, děvčata, co tu koukáte jako sůvy z nudlí? Doběhněte na půdu pro ty proutěné košíky, ale ne abyste je přitáhly tak, jak jsou, nejdřív na nich utřete prach.

Toho večera Hanin a Bětušin pokojík, v němž se zcela nedávno ještě ozývaly důvěrné šplechty a sladké zvuky jejich dvojsmíchů, posmutněl duetem pláče, tichým vzlykotem, který tu v jedné posteli poustal, tu znovu propukl v posteli druhé, tu přešel v zoufalé, štkavé zašeptání „my je už nevidíme“ nebo „oni si najdou jiné“ nebo „kdybych aspoň byla voják a mohla k čertu padnout ve válce!“ Toto poslední zvolání, rozumí se, bylo z Haniných úst. A bylo věru proč si stýskat, protože oba rozmilí lajtnantíci v posledních dnech jako by se do země propadli, ni slechu, ni vidu po nich, na korzo nechodili, pod oknem se neukazovali, zaneprázdnění asi předválečnou službou, i byly zcela oprávněně stesky truchlících dívek, že se spolu už neuvidí a ani sbohem si neřeknou.

Nazítí měly sestry oči zarudlé a obě ruce levé. Balilo se od časného rána, snímaly se záclony a obrazy, koberce se svinovaly do kotoučů, nádobí se ukládalo do bedny, knihy do pytlů. Maminka se po celý ten čas nepřestávala v nejrůznějších variacích podivovat, co krámů se nashromáždilo za těch pár let jejich pobytu v Hradci a odkudže se to všechno vzalo, a v jejich

sloveh, ač žehravých, se ozýval spodní tón spokojenosti, že má všeho tolik, tolik že má věcí, aj, tolik šněrovaček a tolik botek obnošených i dosud dobrých, tolik vějířů a závojų a polštářků a kastrolků a hrnců a špulek a škatulí se zbytky látek, tolik umělých květin a deček a pletacích drátů, a navrch toho všeho překrásnou klec pro kanára, ač nikdy kanára nechovala.

Odpoledne o půl třetí příběhl k Váchům poslíček, napohled švícko, přinášeje Haně psaníčko od její učitelky francouzštiny, v němž paní Anna Semjonovna sdělovala své žačce, že se doslechla o jejím nastávajícím odjezdu z Hradce, že tuze lituje, i prosí Hanu, aby jí vrátila ty tři romány, které jí půjčila, a hlavně že by chtěla Hanu ještě jednou vidět a rozloučit se s ní; bude prý doma dnes odpoledne o páté hodině.

– To je strachu o nějaké tři romány, mínila paní Magdaléna, když jí Hana přetlumočila obsah psaníčka. – Jako by jí ty romány chtěla ukrást. Zrovna když máme nejvíc napilno. Paní Anna Semjonovna se nezblázní, když se s ní rozloučí až zítra před odjezdem, až bude všechno zabaleno.

Tím bylo prozatím rozhodnuto, a nepomohla Hanina námitka, že musí své učitelce nejen vrátit knihy, ale zaplatit jí také za poslední tři hodiny, od prvního května. I na to je prý dost času až před odjezdem, a je to učiněná hrůza, co výchova děvčat stojí peněz, a k čemu je to dobré? Stará panna je stará panna, ať umí francouzsky nebo čínsky, a ženy řádně provdané se nikdo nezeptá, umí-li mluvit cizími řečmi a klimpovat na fortepiáno a zpívat. Ale to nic, ať se Hana s Bětuší nermoutí, co se nepovede v Hradci, povede se v Chrudimi, když tatínek povýší na toho presidenta. Nemají to napsáno na tvářičkách, jaká hrůza let jim už je, jsou pořád ještě hezké jako májové sluníčko, holubičky její, a chrudimští mládenci snad nebudou tak nároční jako Hradečáci.

Hana slyšela, ale nevnímala tuto řeč, všední jako ty staré spodničky, jako ty seprané lajblíky, jako ty otcovy spravované ponožky, jež s matkou a sestrou ukládala do košů, a jen přemítala o psaníčku paní Anny Semjonovny. Věděla, že učitelka ji nevolá proto, že se bojí o své francouzské romány nebo o honorář za tři lekce, a že za jejím vzkazem se něco skrývá; a tušila co. Tongrácz, Tongrácz; ozvuk tohoto jména zněl do taktu jejího rozbušeného srdce, takže věci jí padaly z rukou, a když ji maminka poslala do komory pro klubko špagátu, ona sice poslechla, ale než do komory došla, už zapomněla,

proč tam vlastně byla vyslána, klubko špagátu se jí vykutálelo z paměti. A co se toto dělo v oblasti jejího citu, utkvěle kombinovala rozumem, jak by to jen bylo možné, že by Tongrácz byl navázal spojení s Annou Semjonovnou a že by se její dobrá učitelka byla uvolila posloužit mu za prostřednici. Možné to není, uvažovala, neboť Tongrácz Annu Semjonovnu nezná. Naproti tomu je docela dobře možné, je to dokonce pravděpodobné, protože Tongrácz mě miluje, a jak známo, láska překonává každou překážku. Nezná Annu Semjonovnu osobně, ale ví z našich rozhovorů, že má učitelka je Ruska, a ruská učitelka řečí je v celém Hradci Králové jen jedna.

Takto Hana přemýšlela, a čím víc přemýšlela, k tím pevnější docházela jistotě, že u Anny Semjonovny na ni čeká Tongrácz, že jí chce sdělit něco důležitého, že se s ní chce domluvit, co si počnou a jak to udělají, aby nezůstali rozdělení navždy.

Čas plynul, a když se pátá hodina přiblížila, měla už Hana příprav k nenáviděnému odjezdu tak právě dost. Bylo na ní znát, že co nevidět se zhroutí, že dostane záchvat, jak se říkalo, psotníkových křečí a že začne – jak už jednou udělala – vztekle plakat a mlátit kolem sebe věcmi, ať popadne co popadne. I povzdychla si paní Magdaléna na dceřin nedostatek serióznosti, a ať si tedy Hanka jde, když nemá za mák svědomí a uznání. Ona, matka, bude tady s Bětuší a s pomocí boží balit sama.

9

Hanino tušení bylo správné, její učitelka ji vskutku přivolala proto, aby jí umožnila schůzku s mladým hrabětem. Od mládí přesazena z obrovité carské říše do naší malé, neznámé země, paní Anna Semjonovna se tu necítila spokojena, protože shledávala české lidi chladnými, vypočítavými, neschopnými velké lásky, velkého sebeobětování. – V Rusku má každý srdce na dlani, říkávala, – taky má každý srdce na dva západy zamčené v šupletí. Pracné živobytí vdovy po bídě placeném úředníku berní podatelny a učitelky francouzštiny nepotlačilo v této čilé, kulaté, maličké paní její zálibu pro citově romantickou stránku života, kterou živila stále opěto-

vanou četbou Evžena Oněgina; mohlo by se něco takového stát tady? ptávala se svých žákyň, jimž překládala spatra do francouzštiny, jak dovedla nejlépe, Puškinovu básně. Ach, vy myslíte jen na vdavky! říkávala jim, když se jí svěřovaly se svými starostmi. Tady se lidé vdávají a žení bez lásky, a proto jsou všichni tak smutní.

Takový byl její názor na českou otázku.

Zvolil tedy Tongrácz správnou adresu, obrátil-li se na paní Annu Semjonovnu. Zprvu polekána vpádem mladého nohatého lajtnanta, nadobro jí neznámého, dobrá paní se vbrzku dala získat jeho mládím a krásou a nepředstíranou jeho zoufalostí, dala se k slzám dojmout historií protiventství, na něž prý narazila jeho láska k Haně Váchové, a uvolnila se konečně, že mu dívku přivolá.

Dům u Slezské brány, v němž paní Anna Semjonovna bydlila, se pro takové dobrodružství výborně hodil, byl velmi rozlehlý a nepřehledný. Nicméně zkušenosti věku pětapadesáti let vedly dobrou paní k úzkostlivé opatrnosti. Chce-li pan hrabě se slečnou Hanou mluvit, řekla mimo jiné Tongráczovi, dobrá, ona mu k tomu dopomůže, ale jen na pět minut, jen na pět minut, ani o vteřinu víc! V této zemi mají lidé oči na stopkách, huby mají zlé, srdce nenávistná, a nevinná dívka se tu dostane do řeči snáze a rychleji než kdekoli jinde na zeměkouli, a ona, Anna Semjonovna, by si nikdy nevzala na svědomí, aby bezúhonná pověst její nejmilejší žačky její vinou utrpěla. Pozve Hanu na pátou hodinu odpolední, ale Tongrácz ať přijde na dostaveníčko aspoň o hodinu dříve, nejspozději o čtvrté, protože kdyby šel do domu v touž dobu jako Hana, mohl by je někdo sledovat, mohl by je vidět, jak oba vcházejí do jejích dveří, a byl by oheň na střeše, zničena by byla Hanina pověst, a o ní, Anně Semjonovně, by se rozkřiklo, že její byt je une maison des rendez-vous, ona by přišla o všechny žačky, dokonce i z města by ji mohli vykázat....

Hovoříc takto, Anna Semjonovna se tak vcítila do hrůzy, již tu líčila, že se zadýchala a její buclaté ruce se jenjen kmitaly, jak jimi lomila, jak se chytala za hlavu.

– Allez, allez, než si to rozmyslím! vykřikla znenadání a zadupala. – Ted' honem jděte, už tu nemáte co dělat, až ve čtyři. A není-li to opravdová láska, která vás sem přivedla, raději se už neobjevujte.

Ale byla to, zdálo se, opravdová láska, jež Tongrácze přivedla k paní Anně Semjonovně, neboť odpoledne stanul u dveří jejího bytu, právě když věžní hodiny začaly odbíjet čtvrtou, a přesně o hodinu později přišla Hana. Paní Anna Semjonovna otevřela dveře, jakmile dívka zatáhla za rukojeť chraplavého zvonce; čekala na její příchod v předsíni a byla nesmírně rozčilená, což bylo patrné i na úpravě jejího zevnějšku, jindy úzkostlivě akurátní – sametovou mašli, již nosila na krku, měla rozvázanou, šedivý drdůlek povolený, vlásničky povylezlé.

– Jen pět minut, Haničko, jen pět minut, opakovala důvěrným šeptem, když byla dívce pověděla, oč jde, a když ji byla ujistila, že nehrozí žádné nebezpečí. – Budu tady stát s hodinkami v ruce, a po pěti minutách zakročím bez pardonu. Tak šla, Haničko, neztrácela čas a dělala, jak nejlíp umí.

Haně bušilo srdce jako kladivo a připadalo jí, že prochází vzpouzející se vodou, když vkročila do pokojíku, v němž ji paní Anna Semjonovna učila francouzštině; ale všechna její bázeň a stísněnost z ní spadla, když uviděla, jak Tongrácze, který na ni čekal nedaleko dveří, při jejím vstupu vhrkly slzy do očí.

– Hano! oslovil ji, jak jí nikdy dosud neřekl. – Je to pravda, že odjíždíte?

– Je to pravda, Gyulo, odpověděla, sama také v slzách, usmívajíc se na něho, a vložila své ruce do jeho dlaní v sněhobílých rukavičkách, které k ní vztahoval. Stáli tak dlouho, vzlykajíc lítostí a láskou, a šeptali si nesouvisle, nemohouce se nabažít blažené dobrodružnosti svého osmělení, jak nevěstičně se mají rádi, a to od první chvíle, kdy se uviděli, a že nesmějí, nemohou připustit, aby všechno skončilo, sotva se poznali, a aby se rozešli. Ach, ať Hana neodjíždí, probůh, ať neodjíždí!

– Musím, odpověděla. – A máme jen pět minut.

– Ano, máme jen pět minut, řekl. – Ale budeme se stále takto na sebe dívat, ani na vteřinku se nepodíváme jinam, a bude nám to připadat delší. Můj bože, vy jste krásná! Chtěl bych teď umřít. Půjdu do boje, ale nic se mi tam nestane, mám od nebožky maminky škapulíř. Počkáte na mne, Hano?

Když přikývla, vysvětlil jí, že nechce-li Hana, aby se stalo to hrozné, to nepředstavitelné, aby se totiž jejich láska rozplynula jako kouř, a aby bylo po všem, musí na něho čekat velmi, velmi dlouho, ne pouze do konce války, která, jak každý ví, bude kratičká, ale mnohem déle, plné tři roky, až do

jeho plnoletosti. On, Tongrácz, byl totiž v minulých dvou dnech ve Vídni; rozjel se tam, aby promluvil se svým otcem a aby mu oznámil, že se zamiloval do Hany Váchové. Ale dopadlo to špatně, tatínek je proti tomu. Ach, to nic, prosím, to nic, ať se Hana neleká, ať se nehněvá, ať od něho neodtahuje své drahé ruce – toť přece velmi obvyklé, že rodiče se stavějí na odpor láskám svých dětí; on, Tongrácz, nebyl stanoviskem svého otce překvapen, čekal, že otec tak odpoví. Co na tom záleží? Za tři roky mu, Gyulovi, bude čtyřicet, bude svým pánem, tatínek bude bezmocný, a až Hanu uvidí, nakonec se smíří; a nesmíří-li se a vydědí-li Gyulu, žádné neštěstí.

– Mám dvě zdravé paže a budu pro vás pracovat, řekl Tongrácz sebevědomě, potřásaje oběma rukama, navlečenýma do glazé rukaviček, dlaně obrácené vzhůru, prsty široce roztažené, chtěje tak naznačit nesmírnost té práce, již míní pro Hanu podniknout. – I kdybych byl nucen vystoupit z armády, pokračoval, – co na tom? Však vás nějak užívím! Jsem výborný střelec, mohu se stát lovcem, znám řeči, uplatním se někde na vyslanectví nebo jako tlumočník, však se uvidí. – Rozjařen snadností těchto perspektiv, Tongrácz opřel pěsti o boky a dokonce si furiantsky přidupl. – Jakožto poslušný váš syn, oslovil nepřítomného otce, – požádal jsem vás o dovolení, a když jste se postavil proti mně, prosím, prosím, dobrá, dobrá, jsem mlád, mám život před sebou, za tři roky uniknu z vaší tyranie a vy se s mou nevěstou můžete oženit sám.

– S jakou nevěstou? zeptala se Hana sotva slyšitelně.

– S jakou nevěstou? opakoval Tongrácz Haninu otázku, zvázněv, znepokojen Haniným polekaným výrazem. – Ujišťuji vás, Hano, že ani kloudně nevím, jak vypadá, nepamatuji se na ni prostě, tak malý dojem na mne udělala. Vyhlédl mi ji otec, bez mého vědomí disponoval mou vůlí, a k tomu přece nemá právo! Ona je bohatá, tatínek měl velké ztráty s černými démanty, rozumějte s uhelnými doly, a já mu mám pomoci z nesnází; ale já se za peníze prodat nedám! Nedám! Na to jsem příliš dobrý, abych napravoval následky jeho nešťastných spekulací. Ale to jsou starosti, které se vás netýkají, Hano. Záleží jen na vás, abyste na mne počkala, a když opravdu počkáte, je všechno v pořádku!

Konec, konec, myslila si Hana. Měla pocit, že na celý obličej jí dolehla chladná skleněná maska.

– Co se vám na tom nelíbí? řekl Tongrácz hlasem už maličko podrážděným. – Že jsem vám jako čestný důstojník a šlechtic nalil čistého vína, že jsem vás otevřeně a jasně zasvětil do situace, že jsem vám řekl: vypadá to se mnou tak a tak, máme před sebou ty a ty překážky, které přemůže jen trpělivost a věrnost? Nebo jste zklamána tím, že možná nebudu tím bohatým mužem, za kterého jste mne považovala, a že zpočátku se setkáme s jistým hmotným nedostatkem? Nuže, i v tom punktu vás mohu uklidnit. Mám starou Erbtante, tetu, po které budu dědit, vdovu po továrníkovi na jakési kovové součástky, je jí už jedenapadesát, možná dvaapadesát, nebude tedy trvat dlouho a její milióny mi spadnou do klína. Co tomu říkáte? I když se pro vás všeho vzdám, když se rozejdu s otcem a i vystoupím z armády, já, hrabě Gyula Tongrácz, pro vás pořád ještě nebudu tak docela špatnou partií.

– Proč mě všichni tak ponižují? zasténala Hana, a naslepo, neboť pro slzy neviděla, a tisknouc k ústům kapesník, aby potlačila pláč, vztáhla ruku po klice. Ale v té chvíli už, hodinky v ruce, vtrhla do pokoje paní Anna Semjonovna.

– Nezlobte se, mes enfants, povolila jsem vám pět minut, a čekala jsem šest, dál už to nejde! Co děláte, pane hrabě?

Gyula Tongrácz totiž, polekán Haninou reakcí, padl na kolena.

– Ještě minutu, ještě minutu! volal. – Co jsem vám udělal, že pláčete, že se ode mne odvracíte? Co je na tom špatného, že budu dědit po bohaté tetě? Já se z toho zblázním, já si proženu hlavu kulí! Počkejte, počkejte, to přece nemůže být konec!

Vyskočil, aby se rozběhl za Hanou, která už vyšla do předsíně, ale paní Anna Semjonovna, ruce rozpražené, oběma dlaněmi se opírajíc o zárubeň dveří, postavila se mu do cesty.

– Leda přes mou mrtvolu! vykřikla. – Hana přišla sama, a sama ode mne odejde! Ach, proč jsem se do toho pletla! Já jim pět minut, aby se rozloučili, a oni tu o dědictví po bohaté tetě! To je země, to je země!

Za těch několik minut, jež Hana strávila u paní Anny Semjonovny, válka jako by byla pokročila o několik dní. Do města právě vtáhl pluk železných jezdců v černých kyrysech, kryjících prsa, a za třesavého nadšení lidu, který se natlačil na krajích ulic, proudil v sražených řadách do města, provázen jáсотem zástupů, rytíř vedle rytíře, bok po boku, všichni vypjatí, čistí, naleštění, pyšní, důstojníci s tasenými šavlemi v čele svých oddílů. Jízdní kutálka hrála, až okna řinčela, rachotila kopyta koní, vířily kotle a bubny, ječely trumpety a bombardóny, bílí koňové nervózně tančili štíhlýma nohama na nerovném dláždění, a všechn ten hluk, ten třesk, ten lesk výstroje a zbraní působil dojmem moci a síly neodolatelné. Být mužem, jít do války a padnout, myslila si Hana. Její zklamání přešlo v těžkou, mdlobnou únavu.

Vracela se pomalu, oklikami, podél hradeb, aby oddálila chvíli svého návratu. A zatímco lidé se tísnili a strkali v úzkých ulicích, politizovali a debatovali o válečných událostech, všichni rozčileni, všichni důležití a výtečně o všem informovaní, Hana se rozpomínala na dětství, na šarvátky s kluky ze sousední ulice, na svou kočku jménem Micka, jež se zatoulala někdy před šesti roky a už se nevrátila, na chuť nezralých jablek, na vůni ohničků, na koupání v Labi, na jeskyňku za vojenskou pekárnu pod městem, jež v zimě zarůstala dlouhými rampouchy, pročež ji děti nazývaly ledovým královstvím – na tu skvostnou dobu se rozpomínala, kdy jí ještě nebylo pomýšlet na tu neslušnou, odpornou, ponižující záležitost, to jest na vdavky, a řekla si, že svůj život prohrála a že od něho už nemá co čekat.

Bylo bezmála šest hodin, když se obrátila k domovu. Když pak vstoupila do bytu, vypleněného jako od lupičů, v holé jídelně byla shromážděna celá rodina, maminka, otec a Bětuše, ve společnosti hromotluckého poručíka Mezuny; na stole před nimi stály neznámé kalíšky, asi vypůjčené od sousedky – byly křivé, takže špatně stály – a láhev s vaječným likérem domácí maminčiny výroby. Široká tvář poručíka Mezuny zářila jako slunečnice, a Bětuše, která se s ním tajně držela za ruku, pýřila se, hezounka ve své rozpačitosti. Maminka neseděla u stolu, neslyšně se s hadříkem v ruce potulovala pokojem a utírala zde to, zde ono. Takový byl její zvyk, co chvíle vždy utírala prach, když v domě byli hosté, co chvíle se jí vždy zazdalo, že něco

je pošpiněno, něco v nepořádku, i spěchávala honem, znepokojena, chybu napravit; činila tak i dnes, ač byt byl zpustlý, bez ladu, před stěhováním.

– Že už jde, že už jde, kde vězí? přivítala vyčítavým polohlasem Hanu, nejspíše odhlížejíc na tatínka. Bála se, že se na dceru rozlítí a vyčíní jí, že se zpozdlila, což by na poručíka Mezunu udělalo špatný dojem.

Ale otec, zpocení, rozpálený, maličko podnapilý, byl v náladě nejsmírnější.

– Tak se chodí domů? Řekl jen a nalil Haně půl kalíšku. – Tady honem připila na zdraví našim snoubencům! Pan poručík Mezuna právě požádal o Bětuščinu ruku! Tak na zdraví, děti, na zdraví, bývají hodně šťastní! Nechala toho utírání a dala mi pusu, maminko, pamatuje se, když jsem o ni žádala? Tenkrát nebyl žádný likér, odbylo se to jen tak nasucho, tenkrát vůbec všechno bylo skromnější než teď a šlo to taky, ale co naplat, časy se mění a my se měníme s nimi, nemám pravdu, Mezuno? – Obrátil své neveliké oči k Haně, a s přihloupě žertovným výrazem zakýval zprava doleva a zleva doprava hlavou, v posledních letech zlysalou, nyní tím lysejší, že prameny vlasů, vedené po holé kůži od ucha k uchu, se mu odlepily. – Ne-
tvářila se tak kysele, Hanko, byla ráda, že tohle tady na ni teprve čeká, Bětuši to potkalo dnes, jí to potká zítra, kvůli tomu přece nemusí věšet hlavu! Taková holka z dobré rodiny, dcera nastávajícího presidenta krajského soudu, po té si každý oblízne všech deset prstů! Nalejou si ještě, Mezuno, ať mají víc síly proti těm Prušákům, čím víc budou mít síly, tím dřív je vypráskají a tím dřív bude Bětuše paní poručíkovou Mezunovou! Dcera presidenta krajského soudu bude paní poručíkovou – to není zrovna terno, to musejí, Mezuno, sám uznat, ale já na to tak nehledím, já nejsem úzkoprký, když se máte rádi, tak spánembohem buďte svoji, ostatně není ještě všem dnům konec a Mezuna to může dotáhnout třeba na generála nebo i na feldmaršálka, nemám pravdu, ha, ha, ha? Hlavní věc je píle a přesnost ve službě, mít úctu k představeným, držet hubu a žádné resty, to si pamatujou, Mezuno, jsou na vojně také resty? Jakkak by nebyly, na vojně přece jsou kanceláře, a kde jsou kanceláře, tam jsou i resty, nemám pravdu? Ha, ha, ha.

Ač zcela zahleděná do sebe, opojená nečekaností svého úspěchu, Bětuše si dobře všimla, jak smutná a zaražená je Hana. Měla za to, že sestra jí závidí, ale, duše dobrá, nezazlívala jí to; zdálo se jí to zcela přirozené, a tudíž omluvitelné.

– Nic si z toho nedělej, že Tongrácz se nehlásí, řekla jí, když večer ulehly. – Já Karlíkovi řeknu, aby mu domluvil a aby se ho zeptal, má-li tě pořád ještě rád.

Ale Hana jen sykla zmučeně a vztekla, aby sestra mlčela, probůh, aby mlčela a starala se o své. Když pak Bětuše uprostřed noci procitla z překrásného snu, v němž navíjela bavlnu z přadena, jež jí držel její dobrý, milovaný Karlík, zazdalo se jí, že slyší slabý vzlykot, tlumený příkrývkou.

– Hano, ty pláčeš? zeptala se.

Ale Hana neodpověděla.

Pak už nebylo slyšet nic.

Nazítří, když všechno už bylo sbaleno, bedny zatlučeny a proutěné košíky uzavřeny železnými tyčemi, provlečenými skrz petlice, přišel Mezuna na poslední návštěvu před odjezdem své snoubenky. Při první příležitosti, když maminka poodešla z pokoje a když zůstal o samotě s oběma děvčaty, sdělil Haně, jak nesmírně zoufalý je Tongrácz, jak vyvádí a mluví o sebevraždě a jak vroucně Hanu prosí, aby se na něho nehněvala.

– Vyřídte mu, prosím, že se nehněvám, řekla Hana. – A že na něho ty tři roky počkám.

11

V Chrudimi se usadil pan jurisdoktor Vácha s rodinou v čtyřpokojovém bytě na hlavním náměstí, nedaleko poutního chrámu Nanebevzetí Panny Marie, tehdy právě přestavovaného. Byt byl drahý, ale když je člověk v jistém postavení, řekl Vácha, musí hledět na reprezentaci. Brzo, brzičko se nové dějiště života rodiny Váchů počalo navlas podobat dějišti opuštěnému. Chrudimský byt stejně jako starý hradecký zapáchl nevypuditelnou, mdlou vůní tatínkových viržinek a doutníků, v temné předsíni stejně jako v Hradci blikotalo věčné světlo staré zamaštěné lucerny, v kuchyni stály necky, kbelíky a stojany na žehlicí prkno, nábytek v jídelně a otcově kabinetu byl rozmístěn stejně jako v Hradci, stejné obrazy, fotografie visely na

stěnách, stejné koberce s týmiž skvrnami a prošlapanými místy zdobily podlahy. Dívčí pokoj byl podstatně větší než v starém bytě, ale Hana s Bětuší si po dvou třech dnech tak zvykly na tento rozdíl, že jej přestaly pozorovat a za večera jim bývalo divné, že neslyší parádní bubnování hradeckých tamborů.

A tatínek, zaujav u soudu místo presidenta doktora Tomáše Münzra, jal se s okázalým pohoršením vyřizovat resty, které po něm zbyly. – Ten jich má! říkal o něm doma. – Ten po sobě nechal svinčik, Bůh mě netrestej! Takový člověk se doškrábe na místo presidenta krajského soudu! Na světě není žádná spravedlnost, leda boží.

Projevem této boží spravedlnosti ovšem bylo Münzrovo těžké onemocnění ledvin a žlučníku, právem stihnuvší člověka provinilého tolika resty.

Jednou v polovině června dostala Bětuše Hradce Králové psaníčko, v němž jí poručík Mezuna oznamoval, že získav od svého velitele povolení vzdálit se z pevnosti, dovolí si – takto se ve svém vzkázáníčku vyjádřil – drahou svou snoubenku příští neděli, dne sedmnáctého tohoto měsíce, v Chrudimi navštívit a váženým rodičům jejím, jakož i ctěné sestře její uctivý kompliment svůj složit, jakož vůbec v rodině její chvílek několik milých prodlít, jež v časech těchto zlých, kdy válka co chvíli započítí hrozí, obzvláště vzácnými se mu jeví.

Psaníčko čteno, váženo, diskutováno, znovu čteno od počátku do konce a shledáno výborným.

– Je to jen poručík, ale má móresy, řekl mimo jiné otec.

– S nedělním obědem se musíme, Elso, vyznamenat, řekla maminka své mladičké služce, Němkyni z hor. – Budeme mít hosta.

– Budeme mít dva hosty, řekl otec naoko lhostejně, zahleděn do novin.

– Jak to? Snad jen jednoho, podivila se maminka.

– Řekl jsem dva hosty, opakoval otec.

– A kdo bude ten druhý host?

– Řekl jsem, že budeme mít dva hosty, o víc se nestarala, na to otec, a významně, s potutelným úsměvem pohlédl na Hanu. Znepokojil ji tím velice; vycítila, že chystá něco nedobrého, a nemýlila se.

Ale na slova jurisdoktora Váchy, ač je byl pronesl se vši svou váhou muže a pohlavára, nakonec přece jen nedošlo; ne dva, pouze jeden host přibyl

tenkrát k jeho rodinnému stolu. Vyžádal si dovolenou na neděli sedmnáctého června, poručík Mezuna ještě netušil, že tomuto datu je přisouzeno v knize osudu, aby se stalo historickým. Toho dne totiž dal císař František Josef zveřejnit po všech vlastech rakouských svůj proslulý manifest, v němž oznámil svým národům, že povinnost jeho panovnická mu přikázala, aby povolal svá vojska do zbraně, neboť válka se stala nevyhnutelnou; i netřeba dokládat, že za těchto pohnutých okolností se Mezuna musil vzdát návštěvy u své sladké snoubenky a zůstat u svého pluku. Zato host, pozvaný pánem domu, dostavil se k Váchovům úderem dvanácté hodiny, bylť to mladík dochvilný, člověk pravé víry ve všem, vzor přesnosti a spolehlivosti, auskultant krajského soudu Ferdinand Josek jménem.

Vyznačoval se vážnou, hubenou tváří s mastnou, poněkud trudovitou pleť, jakou mívají zdatní úředníci, zapadlou hrud' a úzká chlapecká ramena, svědčící o tom, že před volným pohybem na čerstvém vzduchu dává přednost vytrvalé práci u psacího stolu; a ač byl – patrně následkem špatné stravy nebo špatného zažívání – pod očima zašedlý a povadlý, měl dosud velmi málo vousů, to řídkých, bezbarvých, zakudrnacených, to jen na bradě a pod dlouhým, smutným nosem se začervenalým chřípím. Oděn byl velmi vybraně; bylo na něm vidět, že se na návštěvě u svého představeného chce ukázat. Na houštině vlasů, důkladně napomádovaných a složitě sčesaných v chocholku, zvanou kakaду, měl cylindr, trochu malý na svou hlavu, šikmo nasazený, zato pečlivě vycíděný. Převlečník žlutavě žemlové barvy vhodně doplňovaly rukavice barvy citrónové; když je svlékl, ukázalo se, že jeho kostnaté prsty jsou ozdobeny nezvyklým množstvím prstenů – na levém prsteníku měl dva, na prostředníku také dva, na malíku jen jeden, zato nápadný, s různobarevnými kameny, sestavenými do tvaru čtyřlístku. Také na uzlu šarlatového nákrčníku, obepínajícího tvrdý stojatý límeček, zářil skleněný zelený šperk, kočičí oko.

Jeho barevná elegance se stala ještě barevnější, když se v předsíni za přátelské pomoci hostitelovy zbavil svého převlečníku. Z náprsní kapsy zeleného žaketu, doplněného bílou vestou, čouhal mu cíp strakatého krajkového kapesníku; košile byla potištěna pestrým vzorem rázu hipologického, ostruhami, jezdeckými bičičky, podkovami a sedly. Černobílé pepita kalhoty, doplňující jeho úbor, už dávno vyšly z módy; zato střevice byly der-

nier cri, jakoby čerstvě importované z Paříže, z lakové kůže, kombinované modrým sukнем. Navzdory papouščí barevnosti své výstroje vypadal však pan Ferdinand Josek velmi seriózně, spíš zanedbaně než hejskovsky, to proto, že šaty mu špatně padly, tu ho tísnily, tu zase byly příliš volné, a také vinou či zásluhou své kostnaté, lesklé tváře.

– To je můj nejmilejší spolupracovník, mladý, ale zdatný, prohlásil o něm doktor Mojmir Vácha, když ho uvedl do salónu, aby ho představil ženě a dcerám. – Posadte se, prosím, a číňte, jako byste byl doma.

Josek přijal tuto chválu bez úsměvu, aniž pohnul brvou, ohradiv se proti ní jen skromným: – Ó, činím toliko svou povinnost, pane presidente, – a posadiv se poslušně na židli, položil si na svá černobíle kostkovaná kolena dlaně, o jejichž vlhkosti se dámy právě byly přesvědčily.

– Počasí se nám udělalo, pravda, exkluzivní, podotkl. – Vzduch je lahodný a rovněž slunce září až mile. Všechno je brilantní, pravda. – Zatímco takto hovořil, díval se do neurčita, někam mezi paní Váchovou a Hanu; a když domluvil, opatrně se zrakem vyhnul Hanině hlavě, prováděje očima malý půlkruhovitý pohyb, a s uctivým výrazem na hubené tváři utkvěle se zacívil na pravé opěradlo Váchovy chaise longue, hodně ohmatané.

Bětuše byla smutná, že Mezuna nepřijel, Hana hleděla na mladíka s hrůzou a odporem, neboť tušila, proč ho tatínek pozval, maminka co chvíle odbíhala do kuchyně, aby pomohla své nezkušené služce, host mluvil jen málo a opatrně, frázemi, jež vypadaly stejně vypůjčeně jako jeho šaty, i byla nálada u stolu dosti ponurá a zachraňoval ji jen otec, sám jediný uvolněný, sám jediný hovorný. Rozprávěl zprvu, jak jinak ani nebylo možno, o politice, najmě o onom manifestu císaře Františka Josefa, který nepřímou Bětuši přivodil takový žal. Četl-li jej pan Josek, studoval-li jej, jak si zaslouží, podrobně? Zajisté, pan Josek jej četl, studoval jej, jak si zaslouží, podrobně. A líbil-li se panu Joskovi? Zajisté, panu Joskovi se velmi líbil, jeť ten manifest bravurně napsán, stylisticky na výši.

– Výborně, ale nejen to, pokračoval Vácha. – Je třeba číst ne pouze to, co je napsáno a vytištěno, ale i mezi řádky. A kdo čte mezi řádky, uvědomuje si radostně, že císař si je klidně a důstojně vědom obrovských sil své říše, že nikomu nenadbíhá, nikam se neohlíží po cizí pomoci, spoléhá se jen na své vlastní mocenské zdroje, na své vlastní čacké voje, a na Boha. Zvláštní ten

jeho několikrát se opakující apel na Boha, na Nejvyššího, je doslova povznášející. Odvážil by se císař – při těchto slovech Vácha chytrácky přimhouřil levé oko, a kývaje hlavou, předklonil se nad talíř s horkou polévkou, – odvážil by se císař tak důrazně se dovolávat Boha, zatahovat tak říkajíc Všemohoucího do hry, kdyby nevěděl, že naše vítězství je jisté? Neodvážil by se toho; a ví-li pan Josek, je-li panu Joskovi známo, proč by se toho neodvážil?

– To, přiznávám se, nevím, pane presidente, pravil Josek a bylo na něm vidět, že ho to mrzí, že neví.

– Tak já vám to povím; ale nenazývejte mě presidentem, pane Josku, dokud jím úředně a de facto nejsem. Až budu jmenován, můžete se třeba upresidentovat, ha, ha, ha, můžete se uhófrátovat – titul presidenta, jak vám snad známo, je totiž spojen s titulem dvorního rady. Nuže, císař by se nemohl dovolávat Boha, kdyby si nebyl jist vítězstvím, protože případnou porážkou by Boha kompromitoval; můžeme tedy klidně spát a přenechat všechnu starost našim chrabkým vojínům, kteří si s nepřitelem poradí i bez naší součinnosti. To je jasné, jako že dvě plus dvě jsou čtyři. To je to hlavní, co se mi podařilo vyčíst mezi řádky císařova provolání, a přiznávám se, že mě to těší.

– Je to vskutku velmi zajímavé, pane dvorní rado, řekl Josek.

– Nu, ještě nepošlu svůj mozek do penze, řekl jurisdoktor Vácha a solidně, rozšafně se zasmál: Ha, ha, ha. Pak, napiv se piva, jal se povzbuzovat hosta: – Ale vy nic nejíte a nic nám nepovíte o sobě! Skromnost zdobí muže, ale nesmí se přepínat. Odkud jste rodák, smím-li se zeptat?

– Dovoluji si pocházet z Rychnova nad Kněžnou, pane dvorní rado, odpověděl Josek. – Můj otec je aktuárem u tamního okresního soudu.

Zpráva, že Joskův otec je aktuárem u okresního soudu, Váchu zřejmě potěšila.

– Výborně! zvolal. – Služba u soudu je tedy ve vaší rodině tradiční, není-liž pravda, tím líp, tím líp. Aktuárem je váš otec, znamenitě, znamenitě. Jenže vy to, mladý muži, dotáhnete mnohem dál, jako že se jmenuji Mojmir Vácha. Můj strýc z otcovy strany byl také takový zdatný, pilný člověk, jako jste vy, tuze mi ho připomínáte, také začal jako právní praktikant a o rok později byl stejně jako vy jmenován auskultantem pro krajský trestní

soud v Táboře. A jakou, panečku, začal pak dělat kariéru! Jako když hrom bije. Dobře se oženil, vzal si dceru doktora Rameše, jistě ho znáte podle jména, vždyť byl vicepresidentem vrchního zemského soudu v Praze. A pak hned začal strýček postupovat. Jako bouře se hnal nahoru, pane, jako bouře. Už po třech letech byl jmenován adjunktem, potom substitutem státního zastupitelství, potom radou zemského soudu, potom radou vrchního zemského soudu, po čtyřiceti letech služby jakožto dvorní rada dostal železný kříž třetí třídy, a co byste neřekl, jak skončil? Skončil jako vicepresident vrchního zemského soudu na místě svého vlastního tchána, ha, ha, ha.

Když toto vyprávěl, oděl Vácha svou masitou tvář výrazem lehkého posměchu, medvědími pohyby kýval hlavou a potrhával rameny, zdůrazňuje tak svou hlavní myšlenku, jak nesmírně, jak hračkovitě snadné je udělat kariéru, když se člověk dobře ožení a má vlivného tchána, který za ním stojí a postrkuje ho nahoru, nahoru, pořád nahoru, až k vrchnímu zemskému soudu, této nejvyšší metě přání člověkových.

– Škoda, že neměl dceru, pokračoval bodře, byl by mohl svému zeti pomoci také tak vysoko, ha, ha, ha. Hano, kde má oči, nevidí, že pan Josek má prázdnou sklenici? Starala se o hosta, starala, huš, huš, ať je to, takové mladé děvčátko má být jako vítr! Nu, milý pane Josku, tak to na tom světě chodí, komu se nelení, tomu se zelení, není-li pravda, to je jediné zlaté pravidlo, které bude vždycky platit, i kdyby se svět obrátil vzhůru nohama! Ale vy nic nejlíte! Když se činíte v kanceláři, u psacího stolu, musíte se činit také u jídelního stolu, ha, ha, ha! Víte, co si myslím o našem stavu, o stavu úřednickém? Úředník je mozek národu a státu, to každý uznává, o tom není sporu, ale má jednu dědičnou vadu: že je příliš skromný. Podívejme se na šlechtu, jakou hrdost čerpá ze svého výsostného postavení! A nejsme-li my, státní úřednictvo, také svého druhu aristokracie? Aristokracie, byrokracie; je to téměř stejné, až na to, že aristokrat je na své šlechtictví jak náleží pyšný, kdežto my se bezmála stydíme za to, že jsme byrokrati.

Pan jurisdoktor Vácha za řeči maličko zívá; chtělo se mu spát, protože, jindy střídmy, dnes při obědě snědl a vypil víc, než bylo jeho zdravým zvykem. Pak, snaže se napravit tento poklesek, rychle zamrkal, aby zaplašil z očí dřímotu, a pokračoval s přehnanou živostí:

– Proč to, ptám se vás, milý pane Josku, proč to? Proč se neseskupíme po

šlechtickém vzoru do jednoho jediného houfu, proč nepodáme jeden druhému své ruce, nepošpiněné sprostou hmotnou prací, proč nepamatujeme na svou důležitost a nezbytnost? My dva, milý pane Josku, jsme činni u soudu, já, dovolíte-li, jako jeho hlava, vy jako má pravá ruka; a nebylo-li za starých časů soudcovství výsadou králů? Aristokraté jsou nepřístupní, nedovolí, aby se někdo cizí vmísil do jejich řad; buďme také takoví! Oni se žení a vdávají jen mezi sebou; čiňme po jejich vzoru také tak! Má vlastní rodina, pravda, se od toho pravidla trochu uchýlila – tady má Bětuška, nic se nečervenej, pěnkavko, se v Hradci zasnoubila se švarným důstojníkem, kouzlo dvojího sukna jí popletlo hlavičku, ale nic nevádí, důstojník je také svého druhu úředník, i když nevládne perem, nýbrž šavlí, šablenkou broušenou, ha, ha, ha. Ale tady svou Hanu bych nedal nikomu než našinci, nikomu než našinci! Co paměť sahá, všichni mí předkové byli příslušníci stavu úřednického, a tato tradice se nesmí porušit. Co vy o tom soudíte, pane Josku?

– Dovoluji si být zcela vašeho názoru, pane dvorní rado, pravil Josek a opatrně zvedl nahnědlá víčka, aby se podíval na Hanu. Zrudla a sklonila hlavu, nevědouc, kam s očima; měla pocit, že jí slizkým jazykem olízl tvář. Pane Bože můj, myslila si, co dělat, jak se bránit? Srdce jí bušilo až v hlavě a žaludek se jí třásl, jako by byla spolkla něco odporého.

Uspokojen Joskovou odpovědí, potěšen zapýřením své dcery, tatínek vytáhl z kapsy perleťový perořízek s vývrtkou, zasunutý do pouzderka z jelení kůže, a zvedl těžkou masu svého přejedeného, přepitého těla, aby otevřel láhev červeného vína, připravenou na kredenci. Až dosud bylo na stole jen pivo.

– Na to si přitukneme sklenkou dobré mělničiny, řekl slavnostně, zatímco vytahoval zátku.

Toho večera, když sestry políbili rodičům na dobrou noc ruce, a vyzvány tatínkem, aby si nechaly zdát mravné sny, odešly do své ložnice, byla Hana tak nepřírozeně veselá, že to Bětuši až nahánělo strach. Zasvěcena do tajností Haniny úmluvy s Tongráczem, Bětuše právem soudila, že nová komplikace s panem Joskem nemůže sestře být jinak než zoufale nepřijemná a zmrazující. Ale Hana se smála, až se zalykala, marně dusíc svůj smích pod poduškou, a Bětuše trnula, neboť věděla, že to není smích dobrý. Ležela

potichu, naslouchajíc do tmy, aby se přesvědčila, nemýlí-li se a není-li to, co považuje za smích, ve skutečnosti pláč; přála si, aby tomu tak bylo, neboť soudila po svém prostém způsobu, že za těchto okolností pláč by byl mnohem přirozenější, pochopitelnější, a proto lepší. Ale nemýlila se, Hana se opravdu smála.

– Prosím tě, neblázni, čemu se směješ? řekla Bětuše. – Tady přece není nic k smíchu.

– Není, odpověděla Hana a ještě chvíli se smála. – Tatínek přivedl toho Joska, aby se o mne ucházel, a uchází se o něj sám! Jak mu podkuřoval, jak mu mazal med kolem huby, jak mu podlézal, jaké vrhal zamilované pohledy na toho slimáka, na tu šerednou krysu! To je náš otec, toho mám ctít! Ten mě přivedl na svět, a teď neví, jak se mě zbavit. Takovému oblezovi líže paty, jen aby se ten obleza uráčil mě odvést z domu a spát se mnou v jedné posteli! Jsme úřednická šlechta, podejme si ruce, i když ty ruce jsou potivé! Co myslíš, potí se panu Joskovi také nohy? Jistě ano, a já mu budu zouvat boty a navlékat bačkory.

Bětuše sepjala pod pokrývkou ruce.

– Hano, což jsi zapomněla na Tongrácze?

– Ten na mne zapomene sám, nic se neboj, a já budu paní Joskovou! smála se Hana. – Tak to nakonec dopadne, na to vsadím krk! Ach, tatínku, ty ses vyznamenal, ty ses mi dnes líbil! Muži jsou páni tvorstva a my jsme jejich služebnice! Řekl jsem to a to platí, řekl jsem, že přeslicím se budou zdát mravné sny, a také se jim budou zdát, bude se mi zdát o službách božích a o nedělní procházce nebo jak štipuji punčochy, nebo jak nám tatínek předčítá Eine Ohrfeige zur rechten Zeit, jen nic nemravného, protože on to řekl! On to řekl! Ach, jak ho nenávidím! Jak ho nenávidím! Jak ráda bych byla, kdyby umřel!

Bětuše se posadila na posteli. A ať prý Hana okamžitě přestane, nebo...

– Nenávidím ho! volala Hana hysterickým pološeptem. Pocit odporu, pokoření, nenávisť, jež potlačovala po celý den, teď jako by vykvasil a domáhal se průchodu. – Jeho nenávidím, maminku nenávidím, i tebe nenávidím za to, že jsi tak poslušná, tak seriózní! Ano, ano! Jsi šilhavá a šeredná a hloupá, jsi mrňavá a nic na tobě není, a přece máš snoubence podle svého gusta!

Pozorovala, jak sestřin bílý stín na posteli při těchto jejích slovech ztuhl a napřimil se; představovala si, jak Bětuše zděšeně poulí svá pootočená očka do tmy a jak se jí chvějí ústa lítostí a úžasem. To mi Bětuše nikdy neodpustí, pomyslíla si, urazila jsem na smrt jediného člověka, s kterým si jakžtakž rozumím a s kterým mohu mluvit. A přece se jí chtělo urážet Bětuši dál.

– Hodná, způsobná putička! Ale dobře, že jsi taková, to se podívejme, jak se ti to vyplatilo! Je to všechno ohavné, ohavné! Apropó, já ti ještě neblahopřála! Blahopřeji ti teď a ty mi blahopřej k panu Joskovi! Prosím, pane presidente, zajisté, pane dvorní rado, dovoluji si pocházet z Rychnova nad Kněžnou, pane presidente! Ten bude mým manželem, tomu budu rodit děti a on je bude vychovávat, aby byly takové, jako je on! To bude manželství! Ale ne, nebude, nebude, já to nepřipustím, raději skočím z okna. Už mám života dost, nikoho jsem se o život neprosila a nikdo nemá právo mi vnucovat svou vůli.

– Hano, myslí na Boha a modlí se k němu, on ti pomůže, šeptala Bětuše, celá se třesouc.

Na to Hana vztekla, ústa boříc do podušky, jako by se sama dělala svých slov a chtěla je potlačit, že Boha nezná a on jí také ne. On to tak udělal, že na světě jsou muži a ženy, a to je od něho ohavné. Buď je zlý, nebo vůbec není; ať si Bětuše vybere. Oč ho má Hana prosit? Vždyť on to sám zařídil, aby to na světě chodilo tak, jak to chodí! Proto dal člověku slzy, aby člověk mohl sám nad sebou brečet! Všichni jsme jeho děti – pan Josek je jeho dítě, Bětuše, tatínek, každý je jeho dítě! Ale Hana nechce, nechce, nechce být pohromadě s těmi jeho protivnými dětmi, jí se všechno hnusí, ona tu vůbec nechce být, chce umřít.

Teď už Bětuše vyskočila z postele, a hledajíc ve tmě svrchní šaty, šeptem vykřikovala do Hanina rouhání, že tu s Hanou nezůstane, že tu nebude poslouchat tak strašné řeči a že nepůjde-li se Hana hned zítra očistit k svatě zpovědi a k svatému přijímání, do smrti s ní slovíčko nepromluví. Ale když pohlédla na nejasnou tmavou skvrnu sestřiny hlavy, zmítající se na bílé plošce podušky, přemohla ji lítost, i přestala pátrat po šatech, vzlykajíc k Haně přilehla a objala její ramena.

– Já to vím, já to vím! šeptala Haně do ucha, aniž přesně věděla, cože ví. – Hano, prosím tě, plač, já budu plakat s tebou! Myslí na Tongráczce,

jak na tebe vzpomíná! On ti zrovna teď píše psaníčko a nemůže ti ho poslat, protože nemá kam!

– Nemá kam, opravdu nemá kam, řekla Hana a také zaplakala. – A já ho mám tolik ráda.

– On není seriózní, on je takový fanfarón, a je to dobře, řekla Bětuše, myslíc, že se tím sestře zavděčí.

Zavděčila se.

– Není, šeptala Hana. – Není seriózní, a proto na mne zapomene, ale já na něho nikdy. Aspoň jsem poznala, co to je štěstí. Víš, jak dlouho trvalo to štěstí?

– Vím, vždyť jsi mi to vypravovala, řekla Bětuše. – Pět minut.

– Kdežpak pět minut! řekla Hana. – Nanejvýš minutu, právě jen tu první minutu, když mi vyznával lásku a když jsem mu řekla, jak ho mám ráda, a když mi vyprávěl, že má od maminky škapulír a že se mu proto ve válce nic nestane. Ale pak hned začal mluvit o tom, že jeho otec je proti tomu, abychom se vzali, že na sebe musíme tři roky čekat, a to už nebylo hezké. Proč jen o tom začal mluvit! Celých těch pět minut jsme se mohli loučit a mluvit o lásce, jen o lásce, celých pět minut jsme mohli být šťastni, a zůstala by nám krásná vzpomínka pro celý život. Protože já nevěřím, nevěřím těm jeho třem rokům. I když já vydržím a odolám tatínkovi a Joskovi, nevydrží on, co myslíš? Mám to v hlavě jako pecku. Ale i ta jedna minuta stála za to. Něco takového se neopakuje, vid', že ne? I kdyby mi Tongrácz ještě tisíckrát řekl, že mě má rád, už to nikdy nebude jako první vyznání. Ale proč to trvalo jen minutu?

– I tak ti mám co závidět, řekla Bětuše. – Protože já nepoznala ani takovou minutu. Mně Mezuna nikdy lásku nevyznal. On šel rovnou k našim, a prý dejte mi svou dceru, a pak byla řeč o kauci, kterou za mne složí, a to všecko je tak seriózní, že to až škodí.

Takto si Hana s Bětuší šeptaly dlouho, až usnuly s hlavou vedle hlavy na podušce zvlhlé slzami.

12

Během toho týdne pak se u Váchů o panu Joskovi nemluvalo. V popředí všech zájmů byla válka. V pátek dvaadvacátého června zahájili Prusové postup přes české hraniční hory, a ač doktor Vácha předem věděl, jak válka dopadne, byl všechno, jak víme, bystře vyčetl mezi řádky císařského manifestu, sledoval s dychtivým zájmem první ústní zprávy o našich vítězstvích a komentoval je vážně, mnohomluvně, se zanícením pravého rakouského vlastence.

– Pojdte sem, přeslice, huš, huš, ať se také něco dozvíte o strategické situaci, říkal denně Haně a Bětuši, rozkládaje na jídelním stole velikou mapu Čech, a kupodivu setkával se u nich s poslušností nevšedně ochotnou, neboť obě dívky měly zhavý zájem o to, aby válka skončila co nejdříve. Nejen Bětuše se těšila na vdavky, ale i Hana doufala, že až se vrátí mír, naskytne se jí příležitost, aby se znovu uviděla s Tongrárcem.

O Joskovi tedy, řekli jsme, se během týdne nemluvalo, ale v neděli čtyřicátého června se objevil u Váchů zase přesně o dvanácté, a byl tentokrát mnohem smělejší, mnohem hovornější než posledně. Dovoľoval si chodit po pokoji a chválit jeho zařízení, ba i ruce do kapes si při tom zastrčil. Okukoval snad, co vyžení, co jednou po rodičích podědí – nevražící Haně to aspoň tak připadalo. Pochvalnými slovy ocenil obraz visící nad pohovkou: bylo to křížkovým stehem vyšívané panoráma Hradčan.

– Výborné dílo, vskutku, řekl. – Jemně umělecké.

Těž prázdná kanáří klíčka z barevných skleněných tyčinek se mu velmi zalíbila.

– Škoda jen, že nemá živého obyvatele, zažertoval.

– Tak já vám ji dám, pane Josku, a vy už si pro ni nějakého živého obyvatele vynajdete, ha, ha, ha, na to tatínek.

Takto se pan Jousek zabydľoval, ochočoval, zdomáčňoval. Odvážil se i oslovit Hanu.

– Jemnostslečna Váchová dnes vypadá jako jitřenka, řekl jí hned po svém příchodu.

Bylo to dvorné, ale nepravdivé, dařiloť se Haně v poslední době velmi špatně, nechutnalo jí jíst, v noci ji trápily hrůzostrašné sny, a byla proto v tváři všecka našedlá, pohublá, se stíny pod lícními kostmi a kruhy pod očima.

A než usedli ke stolu, pronesl pan Josek na Haninu adresu tuto úvahu:

– Hradec Králové, v němž jemnostslečna ráčila pobýti většinu svého života, jest exkluzivní město, vysoce zámožné, leč i Chrudim má své přednosti, nezdá se jemnostslečně? Zdejší trhy na koně jsou veleznámé, znamenitě živé, a až kostel Nanebevzetí bude opět přístupným, přesvědčí se jemnostslečna, že vyniká mnohými ozdobami, které si nezapadají. A poznala už jemnostslečna krásy okolí tohoto města? Říčka Chrudimka, která se tudy vine, je sice neveliká, ale skýtá možnost rozkošných procházek, které nemají obdoby.

– Tak, prosím, ke stolu řekla v té chvíli maminka, přinášejíc oválnou mísu s polévkou.

Hana na ni pohlédla vděčně – ve své tísní měla nerozumný, bezděčný dojem, že maminka ji svým příchodem a vyzváním úmyslně vysvobodila od rozmluvy s panem Joskem. Ovšem nebylo tomu tak. Když kladla mísu na stůl, maminka obdařila Joska úsměvem tak sladkým, tak širokým, že nejen jako jindy na levé, ale i na pravé tváři se jí objevil důleček.

– Až mi vyzradíte, milý pane Josku, řekla – co jíte nejraději, budu klidněji spát. Lámala jsem si hlavu, co vařit, ale nevím, nevím, jak jsem se vám trefila do chuti, nevím, nevím.

– Všechno, jemnostpaní, co ráčíte uvařit, jest prominentní, řekl pan Josek.

Teď teprve Hana pochopila naplno, že je sama a že matka se postaví proti ní, až začne boj.

Třetího dne po této neděli přišel tatínek domů omládlý, všecek růžový, nakurážený. Pokuřoval jemný doutník, tak zvanou specialitu, jež si jindy dopřával jen při významných příležitostech, toliko o narozeninách nebo na Silvestra, pobzukoval si mezi zuby písničku a všechno mu bylo po chuti, všechno mu bylo milé. Dívky, jež ve chvíli jeho příchodu seděly u arkýřového okna, obě zaměstnány pletením, stržily jeho pochvalu za píli, a ještě než okusil oběda, jež mu maminka přinesla na stůl, ocenil její kuchařskou dovednost; svět zářil kolem něho plným leskem, všechno mu hrálo do noty. Noviny byly plné skvělého vítězství rakouských zbraní u Custozzy, bylo tedy v duchu loajálníckého patriotismu o čem hovořit, a tatínek hovořil, až ho maminka musila co chvíle napomínat, aby pro samou politiku nezapo-